

มาตรการในการดำเนินการจับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปราม
ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

3.1 หลักทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

ผู้เขียนเห็นว่าเพื่อความเข้าใจอันดีในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลนั้น เราต้อง
จักทำความเข้าใจความหมายของคำว่า "สิทธิ" ในเบื้องต้นเสียก่อนว่ามีความหมายอย่างไร

"สิทธิ" คือความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองตนเอง หรือเพื่อรักษา
ผลประโยชน์ของบุคคลนั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Right" ภาษาเยอรมันใช้คำว่า "Recht"
ภาษาลาตินใช้คำว่า "Jus" ซึ่งหมายความว่า ความถูกต้องหรือความชอบธรรมของบุคคลที่มีต่อ
ทรัพย์สินหรือเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นและจะต้องได้รับความคุ้มครองโดยมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ เป็นทรัพย์สิน

ในเรื่องสิทธิเสรีภาพนั้น กฎหมายได้กำหนดให้มีสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ 9 อย่าง
คือสิทธิเสรีภาพในตัวบุคคล ในเคหสถาน ในการทำมาหากิน ในทรัพย์สิน ในการเลือกถือศาสนา
ในการสมาคม ในการแสดงความคิดเห็น ในการศึกษา ในการร้องทุกข์ สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้
มีบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของเราเกือบทุกฉบับ ยกเว้นแต่รัฐธรรมนูญชั่วคราว คือ
พระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และนอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วย
สิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติก็มีรองรับไว้เช่นกัน อย่างไรก็ตามการรับรองสิทธิเสรีภาพ
นั้นมีไว้ ขนาดแตกต่างกัน กล่าวคือ

1. รับรองสิทธิเสรีภาพไว้เด็ดขาดไม่ยอมให้ออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ ดังจะเห็น
ได้จากการนับถือศาสนา โดยกำหนดว่าจะใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นให้เป็นปรปักษ์ต่อหน้าที่พลเมือง
และขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนมิได้

1 บรูดี เกชมทรัพย์, กฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป, เอกสารประกอบคำบรรยายระดับ
ปริญญาตรี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521) หน้า 89

2. รับรองสิทธิเสรีภาพไว้เป็นกลาง คือยอมให้ตัดสิทธิและเสรีภาพได้โดยออกกฎหมาย เฉพาะบางประเภทหรือบางกรณี เช่น ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน

3. รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งเป็นการให้อำนาจนิติบัญญัติ ออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ แต่ประชาชนคงได้รับการรับรองสิทธิและเสรีภาพอยู่ เพราะ บุคคลย่อมจะมีสิทธิและเสรีภาพอยู่จนกระทั่งถูกจำกัดโดยกฎหมายและเป็นเพียงแต่การจำกัดเท่านั้น จะออกกฎหมายยกเลิกหรือตัดสิทธิและเสรีภาพโดยสิ้นเชิงมิได้ ข้อจำกัดสิทธิบางทีก็เพื่อประโยชน์ ของประชาชนโดยทั่วไป บางทีก็เพื่อประโยชน์ของเอกชนโดยเฉพาะ ฉะนั้นเมื่อบุคคลได้ใช้ทรัพย์สิน หรือได้ทรัพย์สินมา เป็นการฝ่าฝืนต่อข้อจำกัดห้ามของกฎหมาย นอกจากกฎหมายให้มีอำนาจลงโทษ แก่ผู้นั้นซึ่งอาจเป็นการกระทำแก่ร่างกาย เช่น ประหารชีวิต หรือกระทำต่อเสรีภาพ เช่น จำคุก หรือกระทำต่อทรัพย์สินอย่างอื่นเช่น บังคับแล้วกฎหมายยังบังคับให้รับทรัพย์สินอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การรับทรัพย์สินจะมีได้เฉพาะที่เข้าลักษณะอันกฎหมายกำหนด จะกระทำโดยพลการโดยปราศจาก อำนาจหาได้ไม่² ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวดังนี้

3.1.1 แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล

(1) การให้ความคุ้มครองตามหลักสากลทั่วไป

ความคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลนี้ได้รับวิวัฒนาการมาเป็นลำดับในยุคก่อนศตวรรษ ที่ 19 ถือกันว่า กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นของกษัตริย์ เอกชนมีเพียงสิทธิครอบครองหรือใช้สอย เท่านั้น แต่ในศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดในเรื่องปัจเจกชนนิยม ทำให้ความคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงไป โดยมีความคิดกันว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็น สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ท้าทายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในด้านอื่นๆ³

จากแนวความคิดเริ่มต้นดังกล่าวนี้ มีผลทำให้เกิดการยอมรับว่าสิทธิในทรัพย์สินของ บุคคลเป็นสิทธิที่ควรจะได้รับคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ

2 พัทธน์ จักรางกูร, การรับทรัพย์สิน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาค 2 ทางนิติศาสตร์ ลักษณะวิชากฎหมายอาญาพิศดาร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 20

3 เพ็ญแข พรหมจินดา, สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลกับอำนาจยึดและรับทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากร, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาค 2 สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย, 2527) หน้า 9

ในทรัพย์สินที่ตนเองแสวงหามาได้ ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และได้รับความคุ้มครอง รัฐหรือเอกชนจะละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นมิได้ ยิ่งไปกว่านั้นการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของเอกชนนี้ยังถือเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของรัฐอีกด้วย ความคิดดังกล่าวนี้ปรากฏเด่นชัดขึ้นและเป็นที่แพร่หลายทั่วไปในยุโรปภายหลังการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยการยกเลิกระบบฟิวดัล (Feudalism) ของประเทศฝรั่งเศสและได้มีการประกาศ "ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและของพลเมือง" โดยเน้นเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในทรัพย์สินด้วย ดังปรากฏข้อความในมาตรา 17 ของปฏิญญานี้ว่า "สิทธิในทรัพย์สินย่อมศักดิ์สิทธิ์และ ไม่อาจละเมิดได้ บุคคลจะถูกตัดสิทธินี้มิได้ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยชัดแจ้ง-----"

เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง ที่แสดงถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็คือ "กฎหมายแมกนา คาร์ตา" (Magna Carta) ของอังกฤษ กฎบัตรนี้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวอังกฤษในด้านต่างๆ ซึ่งรวมถึงสิทธิในทรัพย์สินด้วย ดังมีข้อความว่า ⁴

(1) พระมหากษัตริย์จะเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากที่ประชุม พวกนักบวช และพวกบารอนชั้นสูงหาได้ไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า "ไม่มีการเก็บภาษี ถ้าไม่มีผู้แทน" (No taxation without representation)

(2) การงดเว้นใช้กฎหมายหรือการงดเว้นไม่ใช้กฎหมายบังคับ แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด จะกระทำมิได้ (Equality before the law)

(3) บุคคลจะถูกจับกุม กักขัง ขังขัง หรือริบทรัพย์สินหาได้ไม่ เว้นเสียจะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมขุนนาง (His Peers) และตามกฎหมายของบ้านเมือง

จากหลักการที่กำหนดให้ Magna Carta ดังกล่าวนี้ ได้มีวิวัฒนาการเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ อันเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีความมุ่งหมายที่จะสร้างสันติภาพและความถูกต้องให้เกิดขึ้น ที่ประชุมสมัชชาของสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

4 กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์การพิมพ์, 2507) หน้า 21-22

(Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งนับได้ว่าเป็นความสำเร็จสำหรับประชาชาติทั้งหลาย ในปฏิญญานี้ได้มีบทบัญญัติให้การรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ ของบุคคล ซึ่งประเทศต่างๆ ได้นำหลักการที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลฉบับดังกล่าวนี้ไปเป็นแนวทางในการจัดร่างรัฐธรรมนูญของตน ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการกล่าวถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ในข้อที่ 17 ว่า

(1) "ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเองเช่นเดียวกันโดยร่วมกับผู้อื่น" (Everyone has the right to own property alone as well as in association with others)

(2) "บุคคลใดๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้" (No one shall be arbitrarily deprived of his property) และในข้อ 30 ได้กล่าวว่า "ข้อความต่างๆ ตามปฏิญญานี้ไม่สามารถจะแปลความได้ว่าให้สิทธิแก่รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลใดๆ ที่จะประกอบกิจกรรมหรือกระทำการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพทั้งหลาย บรรดาที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้" (Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any state, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein)

จากที่กล่าวมานี้ทำให้ทราบถึงแนวความคิดในการยอมรับสิทธิส่วนบุคคล ในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิในทรัพย์สินว่า สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่รัฐพึงให้ความคุ้มครอง จะให้มีการล่วงละเมิดโดยพลการไม่ได้ ทำให้เห็นได้ว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวนี้ ถือว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิของบุคคลในด้านอื่นๆ เลย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครอง

(2) การคุ้มครองตามหลักกฎหมายและตามรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ตามกฎหมายไทยนั้นเท่าที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้า พบว่ามีมาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี⁵ ดังจะเห็นได้จากข้อความในศิลาจารึก

5 เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว., ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง, ตุลาคม 2 (กุมภาพันธ์ 2509), หน้า 49

พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องทรัพย์สินอันเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของราษฎรไว้ดังนี้⁶

ศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 18-19 มีความว่า

“เมื่อชั่วสมัยพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ให้ไพร่สู่ทาง”

“จกอบ” เป็นภาษาเขมร แปลว่า จังกอบหรือภาษีที่เรียกเก็บจากผู้นำสัตว์และข้าวของ
ไปขายในที่ต่างๆ

“เพื่อนจูงวัวไปค้า ชีม้าไปขาย ใครจักใครค้าช่างค้า ใครจักใครค้าม้าค้า ใครจักใคร
ค้าเงินค้า ทองค้า”

“ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มหายตายจาก เย้าเรือนพ่อเชื้อเชื้อค้ำ
มันจ้างลูกเมียเหยยข้าว ไพร่ฟ้าข้าใส ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื่อมัน ไว้แก่ลูกมันสิ้น ” แปลความว่า
พลเมืองลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใดล้มหายตายจาก เย้าเรือนของบรรพบุรุษ เลื้อผ้า ช่างม้า ฉางข้าว
ป่าหมาก ป่าพลู ของบรรพบุรุษของเขาให้เป็นมรดกแก่ลูกเขาทั้งหมด⁷

เกี่ยวกับเรื่องที่ดินมีคำศิลาจารึกไว้ว่า “สร้างป่าหมาก ป่าพลูหัวเมือง ทุกแห่ง
ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าสาบก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลาย
ในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน” ซึ่งหมายความว่าถ้าใครหักล้างถางพง ลักษณะการเป็นเจ้าของ
ที่ดิน อันเป็นสิทธิระหว่างราษฎรด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับราษฎร ที่ดิน
ทั้งหมดก็ยังคงเป็นของพระเจ้าแผ่นดินอยู่ ในฐานะที่เป็นผู้คุ้มครองทรัพย์สินของราษฎรให้ปลอดภัย
จากการถูกรุกรานจากศัตรู พระเจ้าแผ่นดินเท่านั้นที่มีกำลังทหาร และอาวุธ เพื่อคุ้มครองดูแล
ราษฎรให้สมเย็นเป็นสุข⁸

จากหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงดังที่ได้ยกมากล่าวข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าใน
สมัยกรุงสุโขทัยพระมหากษัตริย์ได้ยอมรับรัฐในประชาชน หรือราษฎรของพระองค์มีสิทธิในทรัพย์สิน
พอสมควร มีอิสระและเสรีภาพในการทำมาค้าขาย และมีการสืบทอดมรดกในทรัพย์สินได้ เว้นแต่
ที่ดินเท่านั้นที่ยังถือว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดินอยู่

6 ก๊าซร ก่าประ เสริฐ, คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521) หน้า 15

7 เรื่องเดียวกัน, หน้า 16

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 17

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีก็เช่นเดียวกันกับในสมัยสุโขทัยที่ถือกันว่า พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุด เป็นเจ้าของอาณาเขต ที่ดินทั้งหมดเป็นของพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ท่านมิได้เป็นเจ้าของชีวิตอย่างเดียว แต่ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินด้วย ทรงมีอำนาจที่จะไล่คนที่อยู่ในที่ดินนั้นออกไปได้โดยมิต้องพระราชทานสินไหมทดแทน แม้ว่าผู้นั้นจะถือโฉนดตราแดงตราจองก็ตาม⁹ แต่อย่างไรก็ตามถ้า เป็นทรัพย์สินอื่นที่มีใช้ที่ดินแล้วก็เป็นไปในทำนองเดียวกับสมัยกรุงสุโขทัย คือราษฎรมีสิทธิในทรัพย์สินของตนโดยสมบูรณ์

ส่วนในสมัยกรุงธนบุรี กฎหมายส่วนมากยังคงเป็นกฎหมายที่เคยใช้อยู่ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญแต่อย่างใด

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยังคงมีระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ในช่วงต้นสมัยได้รับเอาระบบกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เรียกว่า "พระราชศาสตร์" อันอ้างถึงพระธรรมศาสตร์เป็นแม่บทต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระตัวบทกฎหมายทั้งปวงเสียใหม่ ใช้ชื่อว่ากฎหมายตราสามดวง ซึ่งบิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ และบัวแก้ว เป็นสำคัญ สาระสำคัญที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินยังไม่ให้ราษฎรมีกรรมสิทธิในที่ดินในทำนองเดียวกับกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาตั้งได้กล่าวมาแล้ว ส่วนทรัพย์สินอย่างอื่นยังคงยอมให้ราษฎรมีสิทธิได้

หลังจากที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ประชาชนชาวไทยได้เริ่มมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ มากขึ้น สิทธิเสรีภาพเช่นนี้มิได้หมายถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับด้านการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความรวมถึงสิทธิต่างๆทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ซึ่งรวมถึงสิทธิในทรัพย์สินด้วย โดยสิทธิต่างๆ ดังกล่าวนี้ ได้มีบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญอันถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิดังกล่าวให้มีความมั่นคง เพราะถ้าหากไปบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นก็อาจทำให้ไร้ความหมาย ขาดความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากกฎหมายอื่นๆ เหล่านั้นอาจถูกยกเลิกได้ง่ายกว่ารัฐธรรมนูญ และเพราะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ จึงมีหลักว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดจะมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ จึงทำให้มีการนำเอาหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

9 ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยเล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526) หน้า 308-309

แม้ว่าประเทศไทย จะได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญหลายครั้งหลายหนก็ตาม แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรทุกฉบับก็จะต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ด้วยเสมอ* ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 33 ความว่า "สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิ และการจำกัดเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย" และในมาตรา 57 บัญญัติว่า "รัฐต้องรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน และในการดำเนินชีวิตโดยปกติสุข"

จากบทบัญญัติที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง จากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน รัฐธรรมนูญได้นำหลักการในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลมาบัญญัติไว้ การจะเข้าไปจำกัดหรือตัดทอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายตราขึ้นเป็นการเฉพาะสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล จะต้องผ่านขบวนการพิจารณาแล้ว อย่างละเอียด รอบคอบ ประกอบด้วยเหตุผลอย่างเพียงพอจึงจะกระทำได้ เช่น เรื่องการเวนคืนที่ดิน การรับทรัพย์สิน เป็นต้น แต่การที่จะตรากฎหมายขึ้นมา เพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็นการเฉพาะนั้น ต้องมีเหตุผลและต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมายด้วยความละเอียดรอบคอบ จึงเป็นที่มั่นใจได้ว่ากฎหมายที่จะตราขึ้นมา เพื่อให้มีผลบังคับ เป็นการจำกัด

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบ จึงสมควรยกบทบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญของบางประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเหมือนของไทย มากล่าวถึง เพื่อแสดงให้เห็นว่าทุกประเทศ ต่างก็ยอมรับและให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเช่นเดียวกัน

ในรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐเยอรมัน หมวด 1 ว่าด้วยสิทธิมูลฐานมาตรา 14 (1) ได้บัญญัติว่า "สิทธิในทรัพย์สินและสิทธิในการรับมรดก ย่อมได้รับความคุ้มครอง สภาพ และขอบเขตของสิทธิ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และ (2) การมีทรัพย์สินย่อมมีหน้าที่ด้วย ——"10

* เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 บัญญัติไว้ในมาตรา 14, รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.2492 บัญญัติไว้ในมาตรา 34, รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.2511 บัญญัติไว้ในมาตรา 32 เป็นต้น

10 รัฐธรรมนูญนานาชาติ, สภาวิจัยแห่งชาติจัดแปลและจัดพิมพ์ พ.ศ.2516, หน้า 50

รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เช่นเดียวกัน บทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (Amendments to the Constitution) มาตรา 4 กล่าวไว้ว่า " สิทธิของประชาชนที่จะมีในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินของ จากการถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีสาเหตุอันควรจะละเมิดมิได้ และจะออกกฎหมายเพื่อการกระทำดังกล่าวใดๆ มิได้ -----" และในมาตรา 5 กล่าวไว้ว่า "บุคคลใด— จะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยไม่ต้องด้วยกระบวนการแห่งกฎหมายไม่ได้ และทรัพย์สินของบุคคลใดจะนำไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์โดยไม่มีค่าตอบแทนอันชอบธรรมมิได้"¹¹

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ดังกล่าวมานี้ ต่างก็ให้ความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ถึงขั้นนำมาบัญญัติปรากฏในรัฐธรรมนูญ โดยให้ความสำคัญคุ้มครองไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิเสรีภาพในร่างกาย

3.1.2 ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนี้ มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิในชีวิตและร่างกาย จะเห็นได้จากการที่ประเทศต่างๆ ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยรวมทั้งประเทศไทยด้วยต่างก็ได้ยอมรับและให้ความสำคัญคุ้มครองโดยมีบทบัญญัติ เป็นหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุด

อย่างไรก็ตามแนวความคิดในด้านสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ดังที่ได้กล่าวข้างต้นก็ได้มีวิวัฒนาการไปในทางที่ว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิในทรัพย์สินนั้น ที่รัฐจะต้องให้การยอมรับและให้ความสำคัญคุ้มครองว่าผู้ใดจะมาล่วงละเมิดสิทธินั้นไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีแนวความคิดต่อไปว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีกรรมสิทธิในทรัพย์สิน เขาย่อมมีหน้าที่ด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งหมายความว่า แม้เขาจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ของเขานั้น เขาจะต้องใช้สอยไม่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของเขาเท่านั้น แต่เขาต้องใช้สอยทรัพย์สินของเขาขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและสาธารณชนส่วนรวมด้วย*

11 เรื่องเดียวกัน, หน้า 165

* ดูมาตรา 114 รัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐเยอรมันดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีบทบัญญัติเช่นว่านี้ใน (2) ว่าการมีทรัพย์สินย่อมมีหน้าที่ด้วยการใช้ทรัพย์สินควรจะกระทำในลักษณะ เพื่อส่วนรวม

(1) ความมุ่งหมายในการจำกัดสิทธิ

มีแนวความคิดกันว่า การจะยินยอมให้บุคคลใช้สิทธิในทรัพย์สินที่ตนเองเป็นเจ้าของอยู่ จนเกินขอบเขตย่อมจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อาจทำให้สังคมเกิดความไม่ปกติสุขขึ้นมาได้ ดังนั้น เห็นสมควรที่จะได้จำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลในบางเรื่อง ซึ่งรัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยการออกกฎหมายเพื่อกำหนดวิธีการได้มาและใช้สอย ตลอดจนวางข้อจำกัดสิทธิแห่งทรัพย์สินส่วนบุคคลนั้น เป็นต้นว่า รัฐอาจจะตรากฎหมายออกมาใช้บังคับ โดยการกำหนดว่าผู้ใดทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินบางประเภทที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ให้ถือว่าเป็นความผิด โดยไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้กระทำความผิดหรือมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่ กฎหมายลักษณะเช่นนี้ นับได้ว่าเป็นกฎหมายที่ตัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยชัดแจ้ง แต่เมื่อพิจารณาแล้วก็เห็นได้ว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่กฎหมายจะต้องบัญญัติไว้เช่นนั้น เพราะทรัพย์สินที่บุคคลใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดตามกฎหมายนั้น ย่อมแสดงอยู่ในตัวเองว่าเป็นทรัพย์สินที่ขัดต่อความสงบสุขความเรียบร้อยของสังคม หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอันถือเป็นหลักใหญ่ที่รัฐจะต้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ เพื่อสวัสดิภาพของชุมชน ทรัพย์สินดังกล่าวรัฐจึงยอมให้บุคคลมีไว้ไม่ได้

จากที่กล่าวนี้ อาจสรุปให้เห็นถึงความมุ่งหมายในการตรากฎหมาย เพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลได้ดังนี้

1. เพื่อรัฐจะได้กำจัดทรัพย์สินที่รัฐเห็นว่า ถ้าหากให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีไว้ในความครอบครองแล้วจะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือเป็นภัยแก่สังคมให้หมดไป
2. เพื่อรัฐจะได้ป้องกันมิให้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนำทรัพย์สินสิ่งนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก

จากที่กล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในบางกรณีมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามาก้าวร้าวหรือแทรกแซงสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้นั้นก็ตามการเข้ามาแทรกแซงของรัฐก็โดยความมุ่งหมายที่จะเป็นมาตรการที่จะป้องกัน และคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไว้ในหลักการข้างต้น ที่จะให้หลักประกันสิทธิในทรัพย์สินแก่เจ้าของทรัพย์สินว่า เขาจะได้รับความปลอดภัยจากรัฐ ในฐานะที่เขาเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ฉะนั้นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินรัฐจึงต้องคำนึงถึงความจำเป็นตามความเหมาะสม ให้ได้สัดส่วนกับการป้องกันอันตราย มิให้เกิดขึ้นกับสังคมนั้นด้วย นอกจากรัฐจะต้องเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างการให้ความคุ้มครองให้ได้สัดส่วนของบุคคล ในทรัพย์สินกับความสงบสุขของสังคมให้ได้สัดส่วนกันแล้ว การจะจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของ

กรรมสิทธิ์ยังจะต้องทำโดยการตราเป็นรูปกฎหมาย อีกด้วย ซึ่งนับได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้หลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของคุณคนได้รับความคุ้มครอง ไม่ถูกรัฐเข้า ไปแทรกแซงหรือจำกัดขอบเขตของสิทธินั้นโดยง่าย เพราะกระบวนการในการตรากฎหมายนั้น ย่อมเป็นหลักประกันในความรอบคอบอย่างดีพอสมควร จะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ก็ได้วางเงื่อนไขดังกล่าวไว้โดยชัดเจนว่า "สิทธิของคุณคนในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านั้น ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องจำกัดและรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อประโยชน์แห่งสังคมหรือเพื่อเป็นการลงโทษบุคคลในการที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐก็จะตรากฎหมายออกมาเพื่อจำกัดหรือรื้อถอนสิทธิดังกล่าว กฎหมายที่รัฐตราขึ้นนี้ อาจจะมีทั้งในกฎหมายเอกชนหรือกฎหมายมหาชน

(2) ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล

ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลอาจพิจารณาจากกล่าวเป็นข้อๆ ที่สำคัญตามลำดับดังนี้

1. ข้อจำกัดในการใช้สอย

มีหลักอยู่ว่า บุคคลจะต้องใช้สอยทรัพย์สินของตนภายใต้ขอบเขตที่จะ ไม่ไปล่วงละเมิดต่อสิทธิ ของผู้อื่นหรือทำให้เกิดความไม่สงบสุขต่อสังคมส่วนรวม

จากหลักการดังกล่าวนี้ รัฐย่อมมีอำนาจที่จะยึดหรือริบทรัพย์สินของคุณคนได้ ถ้าหากบุคคลนั้นได้ใช้สอยทรัพย์สินของตนในการที่ทำให้เกิดความเสียหายหรือละเมิดต่อบุคคลอื่น หรือทำให้เกิดความไม่สงบสุขต่อสังคมส่วนรวมของรัฐ หรือทำให้เกิดความปั่นป่วนทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองอันเป็นมาตรการที่รัฐใช้ลงโทษบุคคลอย่างหนึ่ง

สำหรับประเทศไทย แม้จะได้มีการยอมรับถึงสิทธิในทรัพย์สินของคุณคนและได้ให้ความคุ้มครองโดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่รัฐก็ได้ออกกฎหมายจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของคุณคน โดยการออกกฎหมายให้รัฐมีอำนาจยึดและริบทรัพย์สินของคุณคนได้* ถ้าหากว่าการใช้สอยทรัพย์สินเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายในด้านต่างๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น อันถือได้ว่าเป็นมาตรการ

* ในเรื่องการยึดตุนบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 สำหรับเรื่องการริบทรัพย์สิน ตุนบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 , มาตรา 32 ถึง มาตรา 37 นอกจากนี้ ในเรื่องการยึดและริบทรัพย์สิน ยังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติอื่นๆ อีก เช่นในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 เป็นต้น

สง โทษ เพื่อมลาในทางป้องกันและรับทรัพย์สิน ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดและขีดรอนสิทธิในทรัพย์สินของ บุคคลดังกล่าวนี้

2. ข้อจำกัดในการให้ใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี

การใช้สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจถูกจำกัดได้ ถ้ารัฐมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ใน ด้านนี้ใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี ซึ่งเจ้าหน้าที่มีอำนาจจะเรียกให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นส่งทรัพย์สิน เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี หรือเจ้าพนักงานอาจยึดไว้เป็นพยานหลักฐานได้

การจำกัดสิทธิในคดีนี้ จะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 ซึ่งบัญญัติว่า "เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวนมี อำนาจดังต่อไปนี้

(1).....

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือ ได้ใช้หรือสงสัยได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

(3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่า ได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบ หรือส่งมา ดังกล่าวไว้ในอนุมาตรา (2) และ (3)*

ในมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายฉบับเดียวกัน ยังได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวน ไว้ว่า "ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะ ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด"

จากบทบัญญัติทั้งสองมาตรา ที่กล่าวมาตอนต้น เห็นได้ชัดเจนว่ากฎหมายให้เป็นอำนาจ ของพนักงานสอบสวนที่จะทำการรวบรวม เรียก หรือยึดสิ่งของใดๆ ที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานใน

* "ยึด" หมายถึง การนำมาอยู่ในอำนาจการครอบครอง และดูแลของเจ้าหน้าที่ ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยในคำพิพากษาฎีกาที่ 1437/2492 ว่า รวมถึงการอายัดด้วย ซึ่งหมายถึง การที่ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ โดยถูกจำกัดสิทธิในการใช้หรือ จำหน่ายสิ่งของนั้น

คดีอาญาได้ โดยไม่คำนึงว่าสิ่งของนั้นจะเป็นของคู่ความในคดีหรือเป็นของบุคคลภายนอกซึ่ง เท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลประการหนึ่ง

3. ข้อจำกัดทางรัฐประศาสนโยบาย

เมื่อมนุษย์เรามาอยู่ร่วมกันจนเกิดเป็นรัฐขึ้นนั้น รัฐย่อมมีอำนาจเหนือประชาชนบางประการ รัฐมีอำนาจที่จะกำหนดภาระหน้าที่ให้แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นเอกภาพของรัฐและ เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนและ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ ด้วยเหตุนี้ในบางครั้งรัฐจึงมีความจำเป็นต้องกระทำการใดๆ อันเป็นการจำกัดสิทธิและ เสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะทางด้านทรัพย์สิน เพื่อให้การใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลเป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ นั้นโดยถูกต้องตามกฎหมาย กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลให้อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนทั้งหลายในรัฐ โดยให้รัฐมอบอำนาจแก่ฝ่ายบริหาร ในการยึดทรัพย์สินของบุคคลที่กระทำคามผิดหรือขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติขึ้น เพื่อคุ้มครองประโยชน์แห่งสังคมส่วนรวมของรัฐ ตามหลักแห่งความจำเป็นของรัฐ โดยเฉพาะกฎหมายทางด้านภาษีอากร*

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แม้ในรัฐธรรมนูฉบับปัจจุบันจะมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลก็ตาม แต่สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย คือนอกจากจะใช้สอยเพื่อประโยชน์โดยส่วนตัวแล้ว ยังต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ที่มีต่อสังคม ต่อสาธารณชน และต่อรัฐด้วย เพื่อหลักแห่งความยุติธรรม เพื่อความปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อความเสมอภาคและความก้าวหน้าของสังคม จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่จะเข้าไปแทรกแซง รวมทั้งการจำกัดขอบเขตการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลแต่การที่รัฐจะเข้าไปจำกัดหรือรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่ว่ามันต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐหาได้มีอำนาจโดยพลการไม่ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะให้รัฐเข้าไปจำกัดหรือรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจะต้องเป็นกฎหมายที่ได้ตราขึ้นโดยสอดคล้องกับหลักในรัฐธรรมนูญ และเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ ในปัจจุบันนี้ กฎหมายที่จำกัดและรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลในกรณีหนึ่ง ได้แก่ บทบัญญัติ

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 หมวด 4 ว่าด้วย "หน้าที่ของชนชาวไทย" หมวด 50 บัญญัติว่า "บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ" และประมวลรัษฎากร มาตรา 2 บัญญัติว่า "ภาษีอากรซึ่งต้องเสียตามลักษณะนี้ ถ้าเมื่อถึงกำหนดแล้วมิได้เสีย ให้ถือเป็นภาษีอากรค้าง"

ของกฎหมายว่าด้วยเรื่องการยึดและริบทรัพย์สิน ซึ่งผู้เขียนจะ ได้ยกบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องดังกล่าว ขึ้นมาวิเคราะห์ในบทต่อไป

3.2 การดำเนินการเพื่อริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

การริบทรัพย์สินเป็นมาตรการหนึ่งในการกำจัดผู้ค้ายาเสพติด เนื่องจากผู้ค้ายาเสพติด ทำการค้าส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ คือ¹²

- (1) ต้องการเงิน
- (2) การกระทำการค้าได้ต้องมีเงินทุน โดยนำทรัพย์สินที่ได้จากการค้ายาเสพติดเป็นทุนต่อไป
- (3) เงินที่ได้จากการค้ามักนำไปสู่การกระทำความผิดกฎหมายต่างๆ เช่น ซื้อเครื่องมือ อุปกรณ์ใช้ติดสินบนเจ้าพนักงาน สร้างบริวาร สร้างอิทธิพลและใช้อิทธิพลกระทำความผิดกฎหมายในเรื่องอื่น ๆ

นอกจากนี้ทรัพย์สินส่วนใหญ่นั้นได้มาจากการค้ายาเสพติด จะได้มาในรูปของเงินสด เปลี่ยนสภาพเป็นทรัพย์สินอย่างอื่น คือนำเงินมาแปรรูปเข้าระบบธนาคาร เข้าสู่ระบบธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นแม้จะมีการสอบสวนว่าบุคคลนั้นร้ายผิดปกติ โจทก์ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินเหล่านั้นมาจากการกระทำความผิด ศาลก็ไม่สามารถจะสั่งริบทรัพย์สินนั้นได้เงินเหล่านั้นผู้ค้าก็จะนำมาเป็นทุนค้ายาเสพติด และสร้างอิทธิพลไปในทางที่ผิดกฎหมายได้

สำหรับการริบทรัพย์สินที่ใช้ในกฎหมายทั่วไปในปัจจุบันนั้น สิ่งที่มีหลักฐานรับได้คือ ยานพาหนะขนยาเสพติด ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดนั้นไม่สามารถรับได้ เพราะส่วนใหญ่แปรสภาพไปในรูปอื่นดังนั้น การริบทรัพย์สิน จึงเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการทำให้ผู้ค้าไม่มีเงินทุนกลับมาทำการค้ายาเสพติดอีก และสร้างอิทธิพลต่างๆ ในทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มี 2 ประการ คือ

12 สุรพล ไตรเวทย์, การริบทรัพย์สินและการพิสูจน์ในคดียาเสพติด, วารสารสำนักงาน บ.บ.ส.ปีที่ 8 ฉบับที่ 1-2 (มีนาคม 2534-กุมภาพันธ์ 2535)

การรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 มี 2 ประการ คือ

3.2.1 การรับทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด (ตามมาตรา 30)

3.2.2 การรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ตามมาตรา 3 และ มาตรา 22)

3.2.1 การรับทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด (มาตรา 30)

มาตรา 30 บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีนั้น เพื่อขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประกาศหนังสือพิมพ์รายวันที่มีจำหน่ายแพร่หลายในท้องถิ่นอย่างน้อยสองวันติดกัน เพื่อให้บุคคลซึ่งอาจอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมายื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้ไม่ว่าในคดีดังกล่าวจะปรากฏตัวบุคคลซึ่งอาจเชื่อได้ว่าเป็นเจ้าของหรือไม่ก็ตาม

ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดอ้างเป็นเจ้าของก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หรือคำสั่งหรือในกรณีที่ปรากฏตัวเจ้าของ แต่เจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีโอกาสทราบ หรือไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิด และจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินดังกล่าวได้ เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันแรกของวันประกาศในหนังสือพิมพ์รายวัน ตามวรรคสอง และในกรณีนี้มิให้นำมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

จะเห็นได้ว่ามาตรา 30 กำหนดลักษณะทรัพย์สินที่เป็นความผิดไว้กว้างกว่ากฎหมายอื่นโดยเฉพาะในส่วนของอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด เพราะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิดที่ต้องใช้ทุนในการกระทำความผิดสูงได้ผลประโยชน์ตอบแทนสูงและกฎหมายได้กำหนดโทษไว้สูง ดังนั้นผู้กระทำความผิดจึงต้องระดมเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ อุปกรณ์ หรือทรัพย์สินอื่นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการกระทำความผิดให้มากที่สุด ซึ่งอาจจะนำมาใช้โดยตรงหรือนำมาเตรียมไว้เพื่อใช้ หรือใช้เป็นอุปกรณ์สนับสนุนการกระทำความผิดให้สะดวก รัดกุม และ

รอดพ้นจากการถูกจับกุม เช่น โจรค้ำมือถือ เป็นต้น ซึ่งลักษณะทรัพย์สินเหล่านี้ถ้าพิจารณาตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอันดังกล่าวมาแล้ว จะไม่ครอบคลุมทรัพย์สินดังกล่าว ดังนั้นมาตรานี้จึงบัญญัติขึ้นเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายที่มีอยู่เดิม

อนึ่งการริบทรัพย์สินตามมาตรา 30 เป็นการริบทรัพย์สินซึ่งใกล้เคียงกับการริบทรัพย์สินในทางอาญาพื้นฐานมากที่สุด สำหรับการริบเครื่องมือตามมาตรา 30 เป็นเรื่องค่อนข้างพื้นฐานแต่ต่างหากออกมาจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา คือว่าได้สร้างกลไกพิเศษเอาไว้ กล่าวคือ จุดแรกได้ให้คำนิยาม วางเงื่อนไขการริบเอาไว้ว่าทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งกว้างกว่ากฎหมายอาญาทั่วไป กฎหมายอาญาทั่วไปจำกัดเฉพาะทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด แต่มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัตินี้เพิ่มขึ้นมา คือ ทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด เพราะฉะนั้นแม้จะไม่ใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดโดยตรง แต่ใช้เป็นอุปกรณ์ที่ทำให้ได้รับผลในการกระทำความผิดก็ริบได้แล้ว ส่วนความตอนท้ายที่บอกว่าทั้งนี้ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม อันนี้เป็นหลักเดียวกับเรื่องริบทรัพย์สินพื้นฐานทางประมวลกฎหมายอาญา ถึงแม้ไม่มีมาตรา 30 ก็สามารถริบทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ ตามประมวลกฎหมายอาญาโดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้ถูกลงโทษหรือไม่ แต่เงื่อนไขตอนท้ายของมาตรา 30 วรรคหนึ่ง เป็นการแยกให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างการริบเครื่องมือกับการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด(มาตรา 29)ไว้อย่างชัดเจน

ถ้าจะริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ตามมาตรา 29) นั้น ต้องมีผู้ถูกลงโทษทางอาญา ถ้าศาลพิพากษายกฟ้องทางอาญาแล้วจะริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไม่ได้เลย รวมทั้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการด้วยความในวรรคสอง ของมาตรานี้เป็นวิธีดำเนินการเมื่อเข้าเงื่อนไขแล้ว คือทรัพย์สินที่ใช้หรือใช้เป็นอุปกรณ์ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แล้วขอให้ริบได้ วิธีการริบไม่ใช่ไปใช้วิธีการยึดหรือสั่งตรวจสอบทรัพย์สินตามมาตรา 19 ถึงมาตรา 29 บัญญัติไว้วิธีการใช้เป็นเหมือนคดีอาญาทั่วไป คือ พนักงานสอบสวนอาจยึดหรืออายัดมาก่อน โดยไม่ได้ยึดอายัด ตามพระราชบัญญัติมาตรการฯแต่เป็นการยึดหรืออายัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาโดยฐานที่ว่า ทรัพย์สินนี้เป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือใช้เป็นอุปกรณ์ในการกระทำความผิด มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเป็นการริบมาในลักษณะของกลางในคดีอาญา เป็นพยานหลักฐาน แต่ไม่ต้องให้คณะกรรมการ หรือเลขาธิการ บ.บ.ส. สั่งยึด หรืออายัดหรือสั่งตรวจสอบก่อน แม้ไม่ได้มีการสั่งตรวจสอบเจ้าหน้าที่ก็ยึด อายัด เครื่องมือเหล่านี้เข้ามาไว้ในสำนวนได้โดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ หรือขอคืนตามมาตรา 22 และในกรณีที่ขอให้ริบมา พนักงานอัยการก็สั่งฟ้องแล้วขอให้ศาลสั่งริบ ซึ่งน่าจะต้องร้องเข้ามาในคดีนั้นเองโดยต้องร้องขอเข้ามาก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพื่อให้ศาลสั่งริบ เพื่อให้บุคคลอื่นร้องคัดค้านเข้ามาในคดีได้ เพราะฉะนั้นถ้าพนักงานอัยการที่จะขอให้ศาลสั่งริบอันนี้ก็ต้องขอเข้ามาพร้อมกับฟ้อง เป็นส่วนหนึ่งของคำฟ้อง หรืออย่างช้าก็ต้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา เพราะตามบทบัญญัตินี้ไม่ได้บังคับว่าต้องร้องมาพร้อมกับฟ้องและถือเป็นบทบัญญัติพิเศษ นอกจากที่บัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา เมื่อพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลแล้ว พนักงานอัยการต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนี้ทราบและพนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการประกาศหนังสือพิมพ์รายวันสองวันติดต่อกัน หลังจากนั้นบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ร้องขอคืนเข้ามาก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

วรรคท้ายบัญญัติ มิให้นำมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ ก็คือไม่เอาระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่ศาลพิพากษาให้ริบมาใช้บังคับ

วรรคสาม เรื่องการพิสูจน์ การพิสูจน์ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษว่า คนที่จะต้องพิสูจน์เรื่องนี้ไม่ใช่พนักงานอัยการ แต่ให้การพิสูจน์ตกอยู่กับเจ้าของที่ร้องเข้ามา โดยจะต้องพิสูจน์ว่า ตนเป็นเจ้าของและตนไม่ได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดในการใช้ทรัพย์สินนี้เป็นเครื่องมือ และไม่มีเหตุอันควรสงสัย

คำว่า "ไม่มีเหตุอันควรสงสัย" ตามพระราชบัญญัติฯ นี้ คือเป็นบทบัญญัติที่ขยายกฎหมายอาญาเพราะในกฎหมายอาญาพิสูจน์ 2 ประการ คือ ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและตนไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ส่วนจะประมาทหรือไม่ ไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเขารู้เห็นเป็นใจหรือไม่ ถ้ารู้เห็นเป็นใจก็ไม่คืนทรัพย์สิน แต่ถ้าไม่รู้เห็นเป็นใจแล้วก็ต้องดูต่อไปว่าประมาทหรือไม่ ควรจะรู้หรือไม่ว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเอาทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดหรือไม่ แต่พระราชบัญญัติฯ นี้ ลงโทษผู้ประมาทด้วยเพราะฉะนั้นเจ้าของที่ประมาทเกินไปไม่ต้องคืนทรัพย์สินของตนไว้ให้ตีบส่อยให้คนอื่นไปใช้ เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ก็อาจ

ถูกริบและมาขอคืนไม่ได้ด้วยตนเองต้องพิสูจน์ได้ว่าไม่ประมาท คือตนไม่มีเหตุอันควรสงสัยเลย ซึ่งอันนี้ก็ขยายฐานการริบทรัพย์สินในการกระทำความผิดออกมาจากกฎหมายอาญาทั่วไป ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ก็ถือว่าศาลก็ริบโดยริบเมื่อพิพากษาหนดสามสิบวันนับแต่วันแรกของวันประกาศหนังสือพิมพ์รายวัน เมื่อริบแล้วทรัพย์สินนั้นก็ไปเข้ากองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ตามมาตรา 32

3.2.2 การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

แต่เดิมกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกำหนดมาตรการลงโทษริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยบทบัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาแม้จะมีบทบัญญัติริบทรัพย์สินตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่บ้าง เช่น ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 แต่โดยที่ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากความผิดอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีมูลค่ามหาศาล มาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายที่ได้กล่าวมาแล้วไม่ครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งนี้จากแนวการติดตามของศาลไทยปรากฏว่าทรัพย์สินที่จะถูกริบต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นโดยตรง ซึ่งรู้เห็นเป็นใจในการที่ทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่กรณีที่ทรัพย์สินนั้นได้แปรสภาพเป็นอย่างอื่น เช่นนำเงินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดไปซื้อหุ้น หรือใช้ลงทุนในกิจการที่ชอบด้วยกฎหมาย จะสามารถติดตามได้หรือไม่รวมทั้งประโยชน์ที่งอกเงยมาจากทรัพย์สินเหล่านั้น จะริบได้หรือไม่นั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา ไม่มีบัญญัติไว้และในปัจจุบัน ได้มีบัญญัติไว้แล้ว ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด

มาตรา 3 "ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด" หมายความว่า เงิน หรือทรัพย์สินที่ได้รับมา เนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และให้หมายความรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าว ซื้อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โอนไปเป็นของบุคคลอื่นหรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม

มาตรา 22 วรรค 5 เพื่อประโยชน์ตามมาตรานี้ คำว่า "ทรัพย์สิน" ให้ความหมายรวมถึง

- (1) ทรัพย์สินที่เปลี่ยนแปลงสภาพ สิทธิเรียกร้อง ผลประโยชน์ และดอกผลจากทรัพย์สินดังกล่าว
- (2) หนี้ที่บุคคลภายนอกกำหนดชำระแก่ผู้ต้องหา
- (3) ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ต้องหาที่ได้รับ ขยาย จำหน่าย โอนหรือยกย้ายไปเสียในระหว่างระยะเวลาสิบปีก่อนมีคำสั่งยึดอายัด และภายหลังจากนั้น เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะพิสูจน์ต่อคณะกรรมการได้ว่าการโอนหรือการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีวัตถุประสงค์ในการขยายเรื่องของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา ในประมวลกฎหมายอาญาถ้าทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงสภาพไปแล้ว เช่นเอาเป็นไปขาย ให้ยึดเงินคงไม่ได้เพราะของกลางไม่มีแต่ตามพระราชบัญญัตินี้ทรัพย์สินนั้นถึงจะเปลี่ยนแปลงสภาพไปก็ครั้งก็ตามยึดได้หมด ซึ่งเป็นหัวใจของพระราชบัญญัตินี้

2. กระบวนการยึด อายัด และริบทรัพย์สิน แยกได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสั่งตรวจสอบทรัพย์สิน

ทรัพย์สินที่จะถูกสั่งตรวจสอบทรัพย์สินนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ซึ่งความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่จะสั่งตรวจสอบทรัพย์สินได้นั้นหมายถึง การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติด และ ให้ความหมายรวมถึง การสมคบ สนับสนุน ช่วยเหลือ หรือพยายามกระทำความผิดดังกล่าวด้วย (มาตรา 3)

(1) ผู้มีอำนาจสั่งตรวจสอบทรัพย์สิน

มาตรา 19 ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินของผู้ต้องหารายใด เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้คณะกรรมการสั่งให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้นั้น

ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เลขาธิการอาจสั่งให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหาไปก่อน แล้วรายงานให้คณะกรรมการทราบก็ได้

มาตรา 22 วรรค 2 เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินรายใดอาจมีการโอน ยักยอก ซุกซ่อน หรือกรณีที่มีเหตุผล และความจำเป็นอย่างอื่น ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินรายนั้นไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีการวินิจฉัยตามมาตรา 16(3) ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์ โดยไม่มีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ และให้นำความในมาตรา 19 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

จะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจสั่งตรวจสอบทรัพย์สิน สั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน คือคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ประกอบด้วยประธาน ป.ป.ป. เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธาน อัยการสูงสุด เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน อธิบดีกรมตำรวจ อธิบดีกรมบังคับคดี อธิบดีกรมศุลกากร อธิบดีกรมที่ดิน ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการ และเลขาธิการ ป.ป.ส. เป็นกรรมการและเลขานุการ (มาตรา 15) ซึ่งมีอำนาจสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน (ตามมาตรา 16 มาตรา 19 และมาตรา 22)

และในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ เลขาธิการ ป.ป.ส. (ตามมาตรา 19 และมาตรา 22)

(2) การดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สิน

การดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สิน ตามมาตรา 21 และกฎกระทรวงฉบับที่ 3 ได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จะต้องดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่คณะกรรมการแต่งตั้ง โดยมีหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหาในคดียาเสพติด ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงทรัพย์สินที่ได้มาหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และตรวจสอบให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ให้ปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใดผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยวิธีใดเมื่อใด มีหลักฐานอย่างไร และมีราคาโดยประมาณเท่าใด รวมทั้งจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้จากการตรวจสอบทั้งหมดลงไว้ในสารบบคดี

2. ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน หรือมีเหตุอันควรที่

เชื่อได้ว่าทรัพย์สินที่ต้องตรวจสอบ อาจมีการโอน ยักย้าย ซุกซ่อนพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายอาจร้องขอให้คณะกรรมการสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก่อนได้ หรืออาจร้องขอให้มอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการแทนคณะกรรมการได้

3. ขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การรวบรวมข้อมูล เอกสาร และพยานหลักฐานในการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน อันเกี่ยวกับสิ่งห้ามทรัพย์สินและสิ่งห้ามทรัพย์สิน

4. ในกรณีที่ยังไม่มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เจ้าของอาจไปแสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อขอรับทรัพย์สินของตนคืน หากว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือเจ้าของทรัพย์สินได้รับโอนทรัพย์สินมาโดยสุจริตและมีคำตอบแทน หรือได้มาตามสมควรศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ โดยนำพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาแสดง ในการนี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่บันทึกปากคำของบุคคลดังกล่าวและรายละเอียดแห่งพยานหลักฐานนั้นไว้ เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการต่อไป

5. เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สินเสร็จแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่รายงานผลการดำเนินการพร้อมด้วยสารบบคดีบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ตรวจสอบได้ต่อเลขาธิการเพื่อเลขาธิการจะได้นำเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาต่อไป

(3) ผู้ดำเนินการยึด อายัด และประเมินราคาทรัพย์สิน

มาตรา 16 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(2) ตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(4) ยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามมาตรา 22

มาตรา 16 วรรคสอง คณะกรรมการอาจมอบหมายให้อุทธรณ์การหรือเลขาธิการดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สิน ตาม (2) หรือดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตาม (4) แล้วรายงานให้ทราบก็ได้

มาตรา 23 เมื่อคณะกรรมการหรือเลขาธิการแล้วแต่กรณีได้มีคำสั่งให้ยึด หรืออายัดทรัพย์สินใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือประเมินราคาทรัพย์สินนั้นโดยเร็วแล้วรายงานให้ทราบ

จะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน คือ คณะกรรมการตรวจสอบ

ทรัพย์สิน (ตามมาตรา 16) หรือเลขาธิการ ป.ป.ส. แล้วแต่กรณี หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย ประกอบด้วย เลขาธิการ ป.ป.ส. และอนุกรรมการ (ตามมาตรา 16 วรรค 2) โดยมีคำสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น

ส่วนการประเมินราคาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นผู้ดำเนินการประเมินราคาทรัพย์สินคือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการหรือเลขาธิการ ป.ป.ส. (ตามมาตรา 23)

(4) การประเมินราคาทรัพย์สิน

การประเมินราคาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ตามมาตรา 23 และกฎกระทรวงฉบับที่ 5 กำหนดไว้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำการประเมินราคาโดยเร็ว เมื่อได้ทำการยึดหรืออายัดทรัพย์สินแล้ว โดยอาจจะขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้

สำหรับหลักเกณฑ์การประเมินราคาทรัพย์สินตามกฎกระทรวงฉบับที่ 5 กำหนดแนวทางไว้ดังนี้ ที่ดินให้เปรียบเทียบราคาตลาดแต่ไม่ต่ำกว่าราคาประเมินกรมที่ดิน โรงเรือนสิ่งปลูกสร้างหากเป็นอาคารใหม่ใช้หลักการถอดแบบ ส่วนอาคารใช้งานแล้ว เป็นไปตามตารางสำเร็จของทางราชการ ทุนในตลาดหลักทรัพย์ให้กำหนดราคาซื้อขายหลังสุด ทุนกู้ตามราคาที่ตราไว้ ทุนบริษัทประเมินตามฐานะทางการเงิน ส่วนทรัพย์สินอื่นๆ หากเป็นของใหม่ให้ถือราคาตลาด หากเป็นของเก่าให้หักด้วยค่าเสื่อมราคา

เมื่อทำการประเมินทรัพย์สินแล้วให้รายงานคณะกรรมการหรือเลขาธิการ ป.ป.ส. ซึ่งอาจสั่งให้ชี้แจงเหตุผลในการประเมินราคา หรือทำการประเมินราคาใหม่ได้

(5) บุคคลผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน

มาตรา 22 ในการตรวจสอบทรัพย์สิน ถ้าผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ ให้คณะกรรมการสั่งยึดหรืออายัดหรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีที่ต่องานั้น

จะเห็นว่ามาตรา 22 ได้บัญญัติบุคคลผู้ถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ไว้ 2 ประเภท คือ

1. ผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน คือ ผู้ต้องหาคดียาเสพติด (ตามมาตรา 19) และผู้อื่นที่มีทรัพย์สินเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหา (ตามมาตรา 20)

2. ผู้ซึ่งอ้างเป็นเจ้าของทรัพย์สิน คือบุคคลที่อาจถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินในกรณีที่มีทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดแม้มิได้ถูกสั่งตรวจสอบทรัพย์สินมาก่อน ข้อสังเกต

1. จะสั่งตรวจสอบทรัพย์สินของผู้อื่นที่ไม่ได้เป็นผู้ต้องหาในคดียาเสพติดไม่ได้ จนกว่าจะมีการตรวจสอบทรัพย์สินผู้ต้องหาคดียาเสพติดเสียก่อน (ตามมาตรา 19) เพราะผู้อื่นที่มีทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหา (ตามมาตรา 20) เป็นอุปกรณ์ที่ต่อเนื่องมาจากมาตรา 19 ถ้าไม่มีการสั่งตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหาคดียาเสพติดก็ยังสั่งตรวจสอบทรัพย์สินของคนอื่นตามมาตรา 20 ไม่ได้

2. แม้จะสั่งตรวจสอบทรัพย์สินผู้ต้องหาคดียาเสพติด (ตามมาตรา 19) แล้วก็สั่งตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดของผู้อื่น (ตามมาตรา 20) ได้แต่เฉพาะทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น

ขั้นที่ 2 การดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน

การยึดหรือการอายัดทรัพย์สิน ตามมาตรา 23 และกฎกระทรวงฉบับที่ 5 กำหนดไว้โดยผู้มีอำนาจดำเนินการยึดหรืออายัด คือ ประธานกรรมการ อธิบดีกรมการ เลขาธิการ ป.ป.ส. และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (มาตรา 16 มาตรา 23) โดย

1. แจ้งบันทึกการยึดหรืออายัดทะเบียนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน หน่วยงานราชการ หรือสถาบันการเงิน
2. เข้าสถานที่เพื่อทำการยึดหรืออายัด และแสดงเอกสารมอบหมาย
3. ทำการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน โดยแสดงเครื่องหมายการยึดไว้ที่ทรัพย์สิน หรือปิดประกาศการยึด ณ ที่ตั้งอสังหาริมทรัพย์
4. จัดทำบัญชีทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดโดยมีพยานลงนามรับรอง ซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือพนักงานตำรวจ หรือพนักงานปกครอง
5. บันทึกถ้อยคำบุคคลที่เกี่ยวข้อง
6. นำทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ส่งมอบเพื่อเก็บรักษาไว้ หากไม่สามารถขนย้ายได้ ให้เสนอเลขาธิการ ป.ป.ส. เพื่อสั่งการ
7. แจ้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน (ผู้ถูกตรวจสอบหรือเจ้าของทรัพย์สิน) หาก

ไม่สามารถแจ้งได้ให้ประกาศ ณ สำนักงานที่ดิน ที่ว่าการอำเภอ/เขต สำนักงาน ป.ป.ส. และ ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาค (กรณีเป็นสังหาริมทรัพย์ปิดประกาศเฉพาะที่ สำนักงาน ป.ป.ส. ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค)

8. รายงานคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินหรือเลขาคิการ ป.ป.ส. โดยแนบบัญชีทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไปด้วย

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายการยึดหรืออายัดใช้จ่ายจากกองทุน ป.ป.ส. และเอกสารในการยึดอายัด รายงาน ตามแบบที่สำนักงาน ป.ป.ส. กำหนด

การยึดอายัดทรัพย์สินมี 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การยึด หรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราว (มาตรา 22 วรรคสอง)

มาตรา 22 วรรคสอง เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินรายใด อาจมีการโอน ยักย้าย ซุกซ่อน หรือเป็นกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่น ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินรายนั้นไว้ชั่วคราว จนกว่าจะมีการวินิจฉัยตามมาตรา 16(3) ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ และให้นำความในมาตรา 19 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

จะเห็นได้ว่าพอส่งตรวจสอบทรัพย์สินแล้ว อาจมีการยึดหรืออายัดชั่วคราวทันที เมื่อยึดหรืออายัดชั่วคราวแล้ว ทางฝ่ายผู้ถูกยึดอายัดก็ขอผ่อนผันเข้ามาโดยรวดเร็ว โดยมีหลักเกณฑ์การขอผ่อนผัน 2 ประการดังนี้

1. การขอผ่อนผันประกันทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไปใช้ประโยชน์ หรือ
2. การขอพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนี้ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
1. การขอผ่อนผันประกันทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไปใช้ประโยชน์

กฎหมายได้กำหนดมาตรา 22 และกฎกระทรวงฉบับที่ 4 ว่าการผ่อนผันให้นำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ได้ หากเป็นทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไว้ชั่วคราว โดยการผ่อนผันให้นำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์นี้อำนาจในการอนุญาตกรณีปกติ เป็นอำนาจของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน แต่หากมีกรณีจำเป็นและเร่งด่วนให้เลขาคิการ ป.ป.ส. อนุญาตได้โดยต้องมีหลักประกันและรายงานคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ผู้ยื่นขอผ่อนผันให้นำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์คือ บุคคลผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เสนอต่อเลขาคิการ ป.ป.ส. ให้คณะกรรมการ

ตรวจสอบทรัพย์สินพิจารณาตามหลักเกณฑ์ เหตุผลและความจำเป็น ความน่าเชื่อถือของผู้ใช้
ประโยชน์ ประเภททรัพย์สิน มูลค่า ลักษณะการใช้ประโยชน์ ระยะเวลาและหลักประกัน

การสิ้นสุดการผ่อนผันให้ส่งทรัพย์สินนี้ เมื่อมีคำสั่งเพิกถอนการอนุญาต ครบกำหนดเวลา
หรือหมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ ส่วนหลักประกันนั้นให้จัดการได้โดย ส่งคืน หรือหักค่า
เสียหายบางส่วน หรือริบเมื่อไม่ส่งทรัพย์สินคืน

2. การขอพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนี้ไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

มาตรา 22 ในการตรวจสอบทรัพย์สิน ถ้าผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของ
ทรัพย์สิน ไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบเป็นทรัพย์สินไม่เกี่ยวเนื่องกับการ
กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือได้รับโอนมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือเป็นทรัพย์สิน
ที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ ให้คณะกรรมการสั่งยึดหรืออายัด
ทรัพย์สินนั้นไว้ จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีซึ่งต้องไม่ช้ากว่าหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดหรือ
จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีที่ต้องหาขึ้น

มาตรา 27 วรรคหนึ่ง เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและทรัพย์สินที่คณะกรรมการมี
คำสั่งให้ยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับ
ยาเสพติด ก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น โดยจะยื่นไปพร้อมกับ
ฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้

มาตรา 29 บรรดาทรัพย์สินซึ่งพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องต่อศาลตามมาตรา 27
วรรคหนึ่งนั้น ให้ศาลไต่สวน หากคดีมีมูลว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด
เกี่ยวกับยาเสพติดให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น เว้นแต่บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ยื่น
คำร้องขอคืนก่อนคดีถึงที่สุดและแสดงให้ศาลเห็นว่า

(1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความ
ผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ

(2) ตนเป็นผู้รับโอน หรือรับประโยชน์และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่า
ตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ถ้าปรากฏหลักฐานว่าจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบเป็นผู้
เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อน
ว่าบรรดาเงินหรือทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีอยู่หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบ

อาชีพ หรือกิจกรรมอย่างอื่นโดยสุจริต เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

จะเห็นได้ว่ากรณีที่ได้มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไปแล้ว บุคคลที่จะยื่นคำร้องแสดงหลักฐานพิสูจน์ทรัพย์สินนี้ประกอบด้วย ผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ผู้รับโอน ผู้รับประโยชน์ โดยแยกออกเป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีการยึดหรืออายัดเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน บุคคลที่ถูกตรวจสอบทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน จะต้องแสดงหลักฐานต่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (มาตรา 22) คือ

1. ทรัพย์สินไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ
2. ได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือ
3. เป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศิลปะวัฒนธรรมอันดี หรือกุศลสาธารณะ

2. เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้สั่งยึดหรืออายัด เพื่อส่งให้พนักงานอัยการยื่นขอให้ศาลริบทรัพย์สินไปแล้ว (มาตรา 16(4) มาตรา 22 และมาตรา 27) บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินยื่นคำร้องขอคืนและแสดงให้ศาลเห็นว่า

1. ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ

2. ตนเป็นผู้รับโอน หรือรับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทนหรือ ได้มาตามสมควรในทางศิลปะวัฒนธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ (ตามมาตรา 29)

ช่วงที่ 2 การยึด หรืออายัดทรัพย์สิน

กรณีนี้มิใช่การยึด อายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาโดยตรง แต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น เจตนาหมายของกฎหมาย คือ จะยึดทรัพย์สินของผู้อื่นที่อยู่ในความครอบครองของผู้ต้องหา หากในการตรวจสอบทรัพย์สินปรากฏหลักฐานเชื่อได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำ ความผิด และถ้าผู้ถูกตรวจสอบไม่สามารถพิสูจน์ตัวเองได้ หรือไม่มาพิสูจน์ตัวเอง จนพ้นกำหนด คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็สั่งยึดหรืออายัดจริง (มาตรา 22 วรรค 1) จนกว่าจะมี คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีซึ่งต้องไม่ช้ากว่าหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัด ฉะนั้นภายในหนึ่งปีพนักงาน สอบสวนต้องรับทำสำนวนคดีอาญา (ไม่ใช่สำนวนคดีรับทรัพย์) แล้วสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ถ้าในที่สุด สั่งไม่ฟ้องทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้จริงก็ต้องปล่อยไปตาม (ตามมาตรา 32 วรรค 1) แต่ถ้าสั่ง

ห้องการยึดหรืออายัดมีผลต่อไป และต้องดำเนินคดีโดยเร็ว ซึ่งการยึดอายัดมีผลต่อไปจนกว่า ศาลพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษ ถ้าลงโทษก็พิจารณาเรื่องริบทรัพย์สินต่อไป ถ้าไม่ลงโทษคดีอาญา (คดีอาญาถูกยกฟ้อง) การยึดหรืออายัดทรัพย์สินก็สิ้นสุด(ตามมาตรา 32 วรรค 1)

การสิ้นสุดของทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด

1. เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน วินิจฉัยว่าทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือผู้อื่นไม่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ตามมาตรา 16(3)) โดยผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินสามารถพิสูจน์ได้ตามมาตรา 22 ว่า
 - ก. สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินนั้น ไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ
 - ข. ได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือ
 - ค. เป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ
2. คณะกรรมการมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นเกินกว่า 1 ปีในกรณีที่ยังไม่มีการฟ้องคดีต่อศาล (ตามมาตรา 22)
3. พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดียาเสพติด (ตามมาตรา 22 และมาตรา 32)
4. คดียาเสพติดถึงที่สุดยกฟ้อง (ตามมาตรา 22 และมาตรา 32)
5. ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้และ ไม่มีผู้มาขอรับคืนภายในหนึ่งปีนับแต่วันมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง ให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของกองทุน (ตามมาตรา 32)
6. ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ มิได้ยื่นขอรับทรัพย์สินไว้ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาคดียาเสพติด (ตามมาตรา 27)
7. มิได้ยื่นคำขอรับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ ในกรณีที่มีทรัพย์สินเพิ่มเติม ก่อนคดียาเสพติดถึงที่สุด (ตามมาตรา 27)
8. ศาลไต่สวนแล้วไม่ริบทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ อันเนื่องมาจากบุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ยื่นคำร้องขอคืนก่อนคดีถึงที่สุดและแสดงไว้ศาลเห็นว่า
 - (1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ
 - (2) ตนเป็นผู้รับโอน หรือผู้รับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ (ตามมาตรา 29)

ขั้นที่ 3 การจัดการทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด

(1) การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไว้

การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไว้นี้ ตามมาตรา 24 กำหนดเฉพาะทรัพย์สินที่คณะกรรมการสั่งยึดหรืออายัด แต่ในระเบียบว่าด้วยการเก็บรักษาทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด พ.ศ.2535 ให้รวมถึงทรัพย์สินที่เลขาธิการ บ.ป.ส. สั่งยึดและอายัดด้วย

ตามระเบียบได้กำหนดการดำเนินการเก็บรักษาทรัพย์สินไว้ดังนี้

1. ผู้มีหน้าที่เก็บรักษา กรณีปกติคือผู้อำนวยการกองตรวจสอบทรัพย์สินหรือผู้อำนวยการศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาค และผู้ที่เลขาธิการ บ.ป.ส. แต่งตั้ง
2. สถานที่เก็บรักษา คือ สำนักงาน บ.ป.ส. ส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค
3. วิธีปฏิบัติในการเก็บรักษา
 - รับส่งมอบทรัพย์สินและจัดทำเอกสารไว้
 - ตรวจสอบสภาพทรัพย์สิน
 - จัดทำบัญชีเก็บรักษา
 - จัดทำบัตร/เครื่องหมายประจำทรัพย์สิน
 - รายงานเลขาธิการ หรือคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน

4. จัดการอื่นๆ

การเก็บรักษากรณีของสิ่งหายหรือทรัพย์สิน การประกอบกิจการโดยการจัดให้เจ้าของทรัพย์สินดูแล หรือจัดให้ผู้อื่นดูแล หรือเลขาธิการอาจสั่งตั้งผู้จัดการหรือให้เช่า

การเคลื่อนย้ายทรัพย์สินออกนอกสถานที่เก็บรักษา ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเลขาธิการ บ.ป.ส.

กรณีทรัพย์สินไม่เหมาะสมกับการเก็บรักษา ตามกฎหมายและระเบียบนี้ข้อ 14 กำหนดว่า "ของสด ของเสียได้ สกปรกเลอะเทอะ มีน้ำหนักมากไม่สะดวกต่อการขนย้าย สภาพอันตรายหรือต้องเก็บรักษาเพื่อรักษาคุณภาพ " ให้เสนอเลขาธิการ บ.ป.ส. ขายทอดตลาดหรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการได้ และให้เป็นไปตามระเบียบของการขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ.2536

(2) การขายทอดตลาด

การขายทอดตลาดใช้ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ มีลักษณะ

1. ไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือ
2. หากเก็บไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

ทั้งสองกรณีดังกล่าวให้อำนาจเลขาธิการ ป.ป.ส. อาจสั่งนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการแล้วรายงานคณะกรรมการได้ (ตามมาตรา 24)

ทั้งนี้ เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดหรือการนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2536

การขายทอดตลาดทรัพย์สินเป็นไปตามเงื่อนไขและสภาพที่กำหนดไว้ในระเบียบ เช่น

1. ของสด ของเสียได้
2. สกปรก เสอะเหอะ
3. ไม่สะดวกต่อการขนย้าย
4. มีสภาพอันตราย
5. ทรัพย์สินที่ต้องเก็บรักษาคุณภาพโดยเฉพาะ

เมื่อเสนอเลขาธิการสั่งออกขายทอดตลาดแล้ว เลขาธิการจะแต่งตั้งคณะกรรมการขายทอดตลาดจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน (ข้าราชการในสำนักงาน ป.ป.ส.) ภายหลังจากขายทอดตลาดแล้วให้ดำเนินการเก็บรักษาเงินจากการขายทอดตลาดไว้ และรายงานคณะกรรมการต่อไป

(3) การนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ

ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดอาจนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการได้ โดยทรัพย์สินนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขและสภาพเช่นเดียวกับการขายทอดตลาด ดังกล่าว

การนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ทางราชการ กำหนดไว้เฉพาะส่วนราชการเท่านั้น โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ส่วนที่มีหน้าที่สืบสวนปราบปรามและยึดอายัดเกี่ยวกับยาเสพติด
2. ส่วนราชการในสำนักงาน ป.ป.ส.
3. ส่วนราชการอื่น

วิธีการขอ ให้หัวหน้าส่วนราชการยื่นขอต่อเลขาธิการ ป.ป.ส. เพื่อพิจารณาอนุญาต โดยคำนึงถึงหน้าที่ส่วนราชการ เหตุผลความจำเป็น ภาระหากเก็บรักษาทรัพย์สินนี้ไว้ ความเสี่ยงในการนำไปใช้ พฤติการณ์ในคดียาเสพติดหรืออื่นๆ

การปฏิบัติในการนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ ให้จัดทำเอกสารรับ-ส่ง และแจ้ง สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และหากใช้ประโยชน์ต่อไปให้เสนอขออนุญาตใหม่

การส่งทรัพย์สินจากการนำไปใช้ประโยชน์คืน เมื่อครบกำหนดอนุญาต หรือหมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ หรือคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินเพิกถอนการอนุญาต

ข้อสังเกต การนำเอาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ออกหาประโยชน์เอกชนจะกระทำได้หรือไม่ ซึ่งกรณีที่มีการนำเอาไปใช้ประโยชน์ทางราชการต้องมีกฎหมายเขียนไว้ เพราะฉะนั้นนำเอาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดออกให้เอกชนจึงไม่สามารถทำได้

ขั้นที่ 4 วิธีการรวบรวมพยานหลักฐาน

มาตรา 25 เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาและตรวจสอบทรัพย์สิน ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรรมการ อนุกรรมการและเลขาธิการ มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ องค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใดมาเพื่อตรวจสอบหรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(2) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใดมาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ รวมถึงการตรวจสอบจากธนาคาร ตลาดหลักทรัพย์ และสถาบันการเงินด้วย

(3) เข้าไปในเคหะสถาน สถานที่ หรือยานพาหนะใดที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีทรัพย์สินตามมาตรา 22 ซุกซ่อนอยู่ เพื่อทำการตรวจค้นหรือเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ยึด หรืออายัดทรัพย์สิน ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าหากไม่ดำเนินการในทันทีทรัพย์สินนั้นจะถูกยกย้ายก็ให้อำนาจเข้าไปในเวลากลางคืน

ฯลฯ

ตามมาตรา 25(2) นั้นเป็นเรื่องที่เราจะต้องใช้ให้รอบครอบที่สุด เพราะแม้กฎหมายจะมีบทลงโทษทางอาญาตามมาตรา 40 ลงโทษไว้ค่อนข้างแรงสำหรับคนที่ขัดขืนไม่ร่วมมือแต่มันจะเป็นการชู้มากกว่า เพราะฉะนั้นการจัดระบบให้เกิดความร่วมมือประสานงานยินยอมที่จะให้ข้อมูลสืบสาวพยานหลักฐานของเราจากแหล่งธุรกิจให้ได้ไม่ควรใช้อำนาจตามกฎหมาย เพราะอำนาจ

ตามกฎหมายนี้ในการพิจารณาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดกฎหมายยังไม่มีอำนาจสาวไปที่สถาบันการเงิน ซึ่งอันนี้ยังต้องการกฎหมายในด้านการควบคุมธนาคารและสถาบันการเงินทั้งระบบรักษาความลับทางธนาคาร การลงบัญชี การบันทึกการดำเนินงานทางธุรกิจทางการเงิน การคลังที่จะช่วยให้เราสามารถตรวจสอบในระบบเอกสารในภายหลังได้ ซึ่งเรายังไม่มีกฎหมายบังคับในส่วนนี้¹³

นอกจากนี้กฎหมายสกัดการฟอกเงินที่จะลงโทษสถาบันการเงิน การธนาคาร ที่ประพฤติตัวไม่ถูกไม่ควรก็ยังมี จึงทำให้โอกาสที่จะใช้อำนาจของเรายังใช้ไม่ได้เต็มที่จนกว่าเราจะมีอำนาจครบ

ตามมาตรา 25(3) เป็นเรื่องการเข้าปฏิบัติการ คือการตรวจค้นเคหสถาน สถานที่ ยานพาหนะ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อทำการตรวจค้นหรือเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก แต่ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าหากไม่ดำเนินการได้ภายในทันทีทรัพย์สินอาจถูกย้าย ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลากลางคืนได้ แต่การที่เข้าไปได้นั้นต้องเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายฉบับนี้ สำหรับ (3) นี้ ประธานกรรมการหรือเลขาธิการ จะมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการแทนก็ได้แล้วรายงานให้ทราบ (ตามมาตรา 25 วรรคสอง)

ตามวรรคท้าย ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายตามมาตราสอง ต้องแสดงเอกสารมอบหมายต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกครั้ง

ข้อสังเกต 1. การมอบหมายต้องมอบหมายเฉพาะครั้ง

2. ถ้าค้นไม่พบหรือค้นไม่จบ หนังสือมอบหมายอำนาจต่างๆ ก็ยุติกัน

ชั้นที่ 5 พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง

มาตรา 27 เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น โดยจะยื่นไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้

13 จรัญ กักต้อนกุล, การสัมมนาสาระสำคัญและแนวทางการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534, วันที่ 27 สิงหาคม 2535 ณ สำนักงาน บ.ป.ส.

จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 27 กรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งรับทรัพย์สิน มีดังนี้

1. คำสั่งของพนักงานอัยการผูกพันกับการรับทรัพย์สิน กล่าวคือคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการมีผลถึงการรับทรัพย์สิน โดยชั้นแรกพนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องคดีอาญาเสียก่อน ถ้าไม่สั่งฟ้องแล้วมันจะทำให้การยึด หรืออายัดทรัพย์สินยุติลง (ตามมาตรา 32)
2. พนักงานอัยการต้องเห็นด้วยว่าทรัพย์สินที่คณะกรรมการยึดหรืออายัดไว้ นั้น เป็นทรัพย์สินที่ควรรับ คือเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งฟ้องโดยไม่ยื่นคำร้องขอให้ศาลเพื่อรับทรัพย์สินก็ได้ ถ้าเห็นว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (กรณีนี้อาจเกิดขึ้นยากเพราะมีการตรวจสอบมาอย่างดีแล้ว แต่ในข้อกฎหมายอาจเกิดขึ้นได้)
3. พนักงานอัยการสั่งฟ้องและยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินแต่ยื่นบางส่วน โดยบางส่วนไม่ยื่นเพราะ เห็นว่า เป็นทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ชั้นที่ 6 พนักงานอัยการมีคำร้องขอต่อศาลเพื่อรับทรัพย์สิน

มาตรา 29 บรรดาทรัพย์สินซึ่งพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องต่อศาลตามมาตรา 27 บรรดาหนึ่งนั้น ให้ศาลไต่สวนหากคดีมีมูลว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินนั้น ฯลฯ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ถ้าปรากฏหลักฐานว่าจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาเงินหรือทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีอยู่หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมอย่างอื่นโดยสุจริต เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

จะเห็นได้ว่าการร้องขอให้รับทรัพย์สินนั้น จะร้องขอมาพร้อมกับฟ้องหรือแยกต่างหากจากฟ้องก็ได้ แต่ต้องร้องขอก่อนที่ศาลชั้นต้นพิพากษาคดีอาญา เพราะ เรื่องรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้เป็นเรื่องที่ไม่ผูกกับคดีอาญา การที่ศาลจะมีคำสั่งรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดได้นั้น ต้องมีคำพิพากษาลงโทษทางอาญาตามมาตรา 32 ก่อน โดยต้องร้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีอาญา แต่มีข้อยกเว้นว่าในกรณีที่ได้ร้องขอให้ศาลสั่งรับไว้ก่อนศาลพิพากษาคดีอาญาแล้ว ถ้าปรากฏหลักฐานว่าจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมาอีก พนักงาน

อัยการจะร้องขอเพิ่มเติมภายหลังได้ แต่ต้องร้องขอเพิ่มก่อนคดีถึงที่สุด (ตามมาตรา 27 วรรคท้าย) แม้จะหลังจากศาลชั้นต้นพิพากษาแล้วก็ยังมีโอกาสร้องขอให้รับได้อีก

ขั้นที่ 7 การไต่สวนของศาล

กฎหมายบัญญัติหน้าที่ของฝ่ายโจทก์ไต่สวนเพียงเพื่อให้เห็นว่าคดีมีมูล ซึ่งน่าจะหมายความว่า มีเหตุอันควรเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ขั้นต่ำ นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐาน มาตรา 29 วรรคท้าย เพราะฉะนั้นการพิสูจน์ก็พิสูจน์ให้เข้าข้อสันนิษฐาน หรือเพียงพอให้เห็นว่ามีมูลว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พอพนักงานอัยการสืบคดีมีมูลได้ ภาระการพิสูจน์ก็กลับไปยังผู้ร้องขอคืน ที่จะพิสูจน์ให้ได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือเป็นผู้รับโอน หรือผู้รับประโยชน์และได้รับทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ ซึ่งมาตรฐานการพิสูจน์ของฝ่ายผู้ร้องนั้นต้องพิสูจน์เกินกว่าร้อยละห้าสิบ

ผลการไต่สวนของศาล ตามมาตรา 29 วรรคท้ายแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

เมื่อศาลไต่สวนเสร็จแล้วเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าว เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด ศาลจะยกคำร้องขอคืนทรัพย์สินนั้นเสีย และสั่งให้รับทรัพย์สิน (ตามมาตรา 29) ทรัพย์สินนั้นก็ตกเป็นของกองทุน (ตามมาตรา 31)

ข้อสังเกต กรณีที่ทรัพย์สินตกเป็นของกองทุน

1. ได้มาโดยศาลสั่งรับทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ฯลฯ (ตามมาตรา 30)
2. ได้มาโดยศาลสั่งรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด(ตามมาตรา 29)
3. ได้มาโดยทรัพย์สินนั้นตกเป็นของกองทุนโดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล (ตามมาตรา 32)

(2) กรณีไม่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

จากการไต่สวนดังกล่าว เมื่อศาลไต่สวนแล้วว่า ไม่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ก็ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นสิ้นสุดลงแล้วคืนทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ร้องขอคืนทรัพย์สินนั้น

การส่งคืนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด

- การจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด เมื่อมีกรณีต้องคืนไม่ว่าประการใดให้เป็นไปตาม มาตรา 33 และกฎกระทรวง ฉบับที่ 6 กำหนดการส่งคืนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ คือ
1. สำนักงาน ป.ป.ส. แจ้งผู้มีสิทธิรับทรัพย์สินคืน ตามที่อยู่หลังสุดในสำนวนการสอบสวน
 2. แจ้งก่อนการยึดหรืออายัดในทะเบียนกรรมสิทธิ์ ในหน่วยงานราชการหรือสถาบันการเงิน
 3. กรณีไม่ปรากฏเจ้าของทรัพย์สิน ให้สำนักงาน ป.ป.ส.ประกาศหนังสือพิมพ์รายวัน สองฉบับ สองวันติดต่อกัน เพื่อให้ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมาขอรับทรัพย์สินคืน
 4. การยื่นคำร้องให้เสนอหลักฐานการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือในกรณีเจ้าของตาย ให้ยื่นใบมรณบัตร และคำสั่งศาลตั้งผู้จัดการ
 5. สถานที่คืนเป็นไปตามที่สำนักงาน ป.ป.ส.แจ้ง
 6. การรายงานกรณีทรัพย์สินไม่อาจคืนได้ ให้รายงานคณะกรรมการเพื่อพิจารณา สำหรับทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด ถ้ามีการนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ หากต้องคืน กฎหมายกำหนดมาตรา 24 วรรค 4 ให้คืนทรัพย์สินพร้อมชดใช้ค่าเสียหาย และค่าเสื่อมสภาพ โดยใช้เงินจากกองทุน หากไม่อาจคืนทรัพย์สินได้ ให้ชดใช้ตามราคาขายทอดตลาด หรือราคาประเมินได้ ณ วันที่ยึดหรืออายัด
- ทั้งนี้ การประเมินค่าเสียหายและค่าเสื่อมสภาพเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการประเมินค่าเสียหายและค่าเสื่อมสภาพ พ.ศ.2535 ดังนี้
- เลขาธิการ แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินค่าเสียหาย หรือค่าเสื่อมสภาพ ซึ่งเป็นข้าราชการในสำนักงานไม่น้อยกว่าสามคน หรืออาจมีบุคคลอื่นก็ได้ โดยอาจตั้งไว้เป็นการประจำ หรือโดยเฉพาะกรณีโดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้
1. ทรัพย์สินที่ไม่อาจคืนได้กรณีทรัพย์สินสูญหาย เสียหาย หรือเสื่อมสภาพโดยสิ้นเชิง หรือไม่อาจซ่อมแซมได้ หรือค่าซ่อมแซมสูงเกินควร ให้ชดใช้จากราคาตลาด หรือราคาประเมิน ณ วันที่ยึดหรืออายัด
 2. การประเมินราคาค่าเสียหายให้ประเมิน ค่าเสียหายเท่ากับค่าใช้จ่ายซ่อมแซม ค่าเสื่อมสภาพเนื่องจากการใช้งานให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของทางราชการ เพื่อประโยชน์ในการคืนทรัพย์สินต่อไป

3.3 มาตรการในการดำเนินการริบทรัพย์สิน

การที่กล่าวถึงมาตรการต่างๆ ของพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายว่ามาตรการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการทางอาญา หรือมาตรการทางแพ่ง หรือมาตรการพิเศษ เพราะมีประเด็นต่างๆ ที่จะพิจารณา ดังนี้

1. คำร้องขอให้ริบทรัพย์สิน พนักงานอัยการจะต้องยื่นต่อศาลไหน
2. ศาลในคดีที่ร้องขอให้ริบทรัพย์สิน จะเริ่มทำการไต่สวนตามมาตรา 29 เมื่อใด จำเป็นต้องรอให้ศาลในคดีที่ต้องหาว่ากระทำความผิดยาเสพติดพิพากษาลงโทษจำเลยก่อนหรือไม่
3. ก่อนที่การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินในชั้นศาลจะตกแก่จำเลย หรือผู้ถูกตรวจสอบตามมาตรา 29 วรรคแรก พนักงานอัยการจะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบเบื้องต้นแก่ไหนเพียงใด จึงจะเพียงพอ
4. ทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ศาลสั่งริบ เป็นทรัพย์สินที่คณะกรรมการได้มีคำสั่งยึด หรืออายัดแล้วแต่ยังไม่สามารถยึดหรืออายัดได้จริง หากศาลได้มีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้น กรณีจะนำเอามาตรา 37 มาใช้บังคับโดยอนุโลมได้หรือไม่
5. การพิจารณาคดีคำร้องขอให้ริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด ซึ่งได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้หรือไม่

ก่อนที่จะสรุปว่าการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญาหรือมาตรการพิเศษ นั้น ผู้เขียนขออธิบายคำจำกัดความของมาตรการต่างๆ ดังนี้คือ

3.3.1 มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่ง¹⁴ (Civil Forfeiture)

กระบวนการริบทรัพย์สินที่กระทำต่อตัวทรัพย์สิน (in rem proceeding)

การริบทรัพย์สินทางแพ่งเป็นกระบวนการริบทรัพย์สินที่กระทำต่อตัวทรัพย์สิน หมายความว่าจำเลยในกระบวนการนี้คือทรัพย์สิน และวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อริบทรัพย์สิน ดังนั้นการดำเนินการริบทรัพย์สินจึงแยกการดำเนินการตามกฎหมายจากการนำตัวบุคคลมาดำเนินคดีทางแพ่งหรือทางอาญา การริบทรัพย์สินทางแพ่งไม่เป็นเงื่อนไขในการลงโทษบุคคลทางอาญา

14 Custom Asset Forfeiture Outline of Legal Authorities
U.S. Custom service 1991 Section 12.200-12.231c

เหตุอันควรสงสัยในการริบทรัพย์สิน (Probable Cause Property is Forfeiture)

รัฐมีภาระในการแสดงให้เห็นถึงเหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) เพื่อให้เชื่อว่าทรัพย์สินนั้นสามารถริบได้ซึ่งเป็นมาตรฐานเดียวกันกับที่ใช้ในการจับ ค้น หรือยึด ก็เพียงพอที่จะเริ่มต้นทำการริบได้ การยึดเพื่อริบทรัพย์สินที่อยู่บนพื้นฐานเหตุอันควรสงสัยนี้เป็นเรื่องเฉพาะเพื่อฟ้องคดีแพ่ง

บางบทบัญญัติการริบทรัพย์สินของผู้ครอบครอง เป็นการตัดสินว่าเจตนาที่จะใช้ทรัพย์สินที่ถูกริบไม่เพียงแต่ทรัพย์สินที่เคยใช้ในการกระทำความผิดเท่านั้น ในการนี้ที่ทรัพย์สินเป็นเรือต่างประเทศและทรัพย์สินที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการให้ความสะดวกในการขนส่งยาเสพติด ศาลถือว่ามีเจตนาที่ลักลอบกระทำความผิดอาญา กล่าวคือพฤติการณ์แบบนี้ใกล้เคียงกับขอบเขตของการแสดงเจตนาเพื่อใช้ในการกระทำความผิด ก็มีเหตุเพียงพอที่ริบเรือนั้นได้ United States V. One 1980 Bertram 58' Motor Yacht, 876 F 2d 884 (11th Cir 1989)

พยานบอกเล่าที่รับฟังได้ (Hearsay Evidence in Admissible)

พยานบอกเล่าที่รับฟังได้ในกระบวนการริบทรัพย์สิน เพื่อเป็นการขยายขอบเขตการรับฟังในการพิจารณา "เหตุอันควรสงสัย" รวมถึงการรับฟังผู้เป็นเจ้าของ การประกาศของบุคคลในการควบคุมดูแลทรัพย์สิน คำบอกเล่าของผู้ร่วมสมคบ และแม้ว่าการให้รางวัลจากการให้ข้อมูลสืบ การพิจารณาข้อมูลลับทำให้เชื่อว่าเป็นเหตุอันควรสงสัย อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการสหรัฐอเมริกาหลายคนไม่เชื่อ เพื่อให้เชื่อถือได้ในการพิจารณาข้อมูลลับว่าเป็นเหตุอันควรสงสัย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ศุลกากรควรจะหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ซึ่งทำให้เชื่อถือเหตุอันควรสงสัยได้ อย่าง เป็นอิสระจากการพิจารณาข้อมูลลับ

พยานบอกเล่า ไม่ถูกใช้สำหรับวัตถุประสงค์อื่นนอกจากการตัดสินเหตุอันควรสงสัย ดังนั้น จะไม่นำไปใช้ได้แย้งต่อข้อต่อสู้ของผู้เป็นเจ้าของผู้บริสุทธิ์ United states V. Parcel of Real Property known as 6109 Grulbb Road, etc 886 F2d 618 (3rd Cir 1989)

บทตัดพยานและการริบทรัพย์สินทางแพ่ง (The Exclusionary Rule and Civil Forfeiture)

พยานหลักฐานที่ได้มาจากการฝ่าฝืนกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อเชื่อว่าเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินที่สามารถริบได้ ไม่สามารถรับฟังได้ แม้ว่าการกระทำเพื่อริบทรัพย์สินเป็นแบบแพ่งทั่วไป เป็นกิ่งอาญา ความมุ่งหมายเพื่อสงโหลการครอบครอง ใช้ หรือเจตนาที่ใช้ทรัพย์สินที่มีขอบด้วย

กฎหมาย สำหรับเหตุผลนี้ศาลใช้บทตัดพยานที่มีชอบด้วยกฎหมายเชื่อว่าเหตุอันควรสงสัย

ถ้าการใช้ที่มีชอบด้วยกฎหมายหรือเจตนาใช้ ถูกพิสูจน์โดยพยานที่รับฟังได้ เช่น พยานที่ไม่อยู่ภายใต้ข้อห้าม ภายใต้บทตัดพยานหลักฐาน ทรัพย์สินที่สามารถรับได้โดยไม่คำนึงถึงการครอบครองทรัพย์สินได้มาอย่างไร กระบวนการรับทรัพย์สินจะไม่ถูกลบล้างเพราะว่า รัฐบาลได้เข้ามาครอบครองทรัพย์สินที่มีชอบด้วยกฎหมาย United States V. \$37,780,920 F2d 159 (2nd Cir 1990) ที่เป็นหลักที่เหมือนกันซึ่งยอมรับเขตอำนาจศาลเหนือจำเลยในคดีอาญา แม้ว่าจำเลยถูกยึดอย่างไม่มีเหตุผล

ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof)

ภาระการพิสูจน์ในการรับทรัพย์สินทางแพ่ง 19 U.S.C. & 1615 ในการฟ้องหรือการดำเนินคดีเพื่อรับทรัพย์สิน ในการนี้บุคคลใดๆ เรียกร้องทรัพย์สิน ภาระการพิสูจน์จะวางอยู่บนบทบัญญัติเหตุอันควรสงสัย เพื่อเป็นหลักฐานการฟ้องหรือการดำเนินคดีถ้าคดีมีข้อต่อสู้ศาลจะต้องตัดสินโดยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน แม้ว่ารัฐหรือผู้เรียกร้องจะสมควรได้รับทรัพย์สินก็ตาม

เป็นสิ่งจำเป็น แม้ว่าการฟ้องทางอาญาและการรับทรัพย์สินทางแพ่ง จะเป็นเรื่องแนวเดียวกัน ไม่ว่าจะมีการปล่อยตัวผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือการยกฟ้องคดีอาญาก็ตาม แม้ว่าจะเกิดความเสียหายต่อผลของการรับทรัพย์สินทางแพ่ง ประเด็นสุดท้ายในการรับทรัพย์สินทางแพ่งเป็นไปโดย การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานซึ่งทรัพย์สินถูกใช้

กล่าวโดยสรุป การรับทรัพย์สินทางแพ่งเป็นกระบวนการรับทรัพย์สิน (In Rem Proceeding) ที่มีชอบด้วยกฎหมาย มีใช้ต่อเจ้าของทรัพย์สิน โดยกฎหมายถือว่าทรัพย์สินนั้นมีความผิดตั้งแต่มีการกระทำความผิด และการรับฟังพยานหลักฐานถือหลักชั่งน้ำหนักพยานแบบคดีแพ่งเป็นการฟ้องตัวทรัพย์สินนั้นโดยตรง¹⁵ ดังนั้นจึงสามารถย้อนหลังไปใช้เพื่อรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหา หรือผู้อื่นมีอยู่ หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้¹⁶ การโอนต่อไปยังบุคคลที่สามจึงไม่มีผลให้รอดพ้นจากการถูกริบ ส่วนกรณีของบุคคลที่สามที่มีผู้นำไปใช้กระทำความผิด ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาเคยตัดสินไว้ว่าความสุจริตของเจ้าของ

15 Law Application to Criminal Forfeiture Proceeding แปลและเรียบเรียงโดย นายสุรพล ไตรเวทย์

16 รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษาากฎหมายกฎหมายสำนักงาน บ.บ.ส. ครั้งที่ 1/2535 วันพุธที่ 8 มีนาคม 2535

ไม่เป็นข้ออ้างมิให้รับมาแต่เดิมการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จากแนวของศาลในคดีดังกล่าวนี้ ต่อมากฎหมายสารบัญญัติของสหรัฐอเมริกาจึงได้ระบุหลักเรื่องความสุจริตหรือการไม่รู้เห็นเป็นใจ หรือการไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดไว้เป็นเงื่อนไขสำคัญ

การริบทรัพย์สินทางแพ่งแตกต่างจากการริบทรัพย์สินทางอาญา ในลักษณะที่ทางอาญาศาลจะต้องตัดสินว่าจำเลยมีความผิดจึงจะสามารถริบทรัพย์สินได้ แต่ทางแพ่งนั้น เนื่องจากเป็นขบวนการริบทรัพย์สินที่มุ่งต่อตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ จึงไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าบุคคลมีความผิดหรือไม่ อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์สินทางแพ่งและทางอาญานั้นอาจดำเนินการควบคู่กันไปก็ได้ ทั้งนี้ต่างก็ดำเนินการโดยอิสระจากกัน เช่น ในทางอาญาจำเลยอาจไม่มีความผิด แต่ในทางแพ่งทรัพย์สินของจำเลยอาจถูกริบ โดยมีหลักฐานที่เพียงพอประมาณ 51 เปอร์เซนต์ก็รับได้แล้ว

ประเภทของทรัพย์สินที่รับได้ ได้แก่ทรัพย์สินดังต่อไปนี้¹⁷

- ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดกฎหมาย เช่น ของเถื่อน ยาเสพติด พืชเสพติด หรือสิ่งอื่นๆ ที่ผิดกฎหมาย ทรัพย์สินเหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์กรรมสิทธิ์เพื่ออ้างความเป็นเจ้าของเพราะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและจะต้องริบอยู่แล้ว

- ทรัพย์สินที่เก็บ: วัตถุติด ผลิตผล อุปกรณ์ต่างๆ สิ่งของต่างๆ ซึ่งใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการผลิต สกัด ขนส่ง นำเข้า ส่งออก ห้องปฏิบัติการ โรงงานผลิต เกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งนี้จะพิจารณาจากเจตนาของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ต้องรอให้กระทำความผิดก่อน

- ทรัพย์สินที่เป็นพาหนะ ซึ่งใช้หรือได้ใช้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทรัพย์สินในลักษณะดังกล่าวได้มีการยกเถียงกันมากกว่าควรจะมีความหมายอย่างไร เช่นภาชนะที่จะรับได้ควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งไม่สามารถให้คำจำกัดความที่แน่นอนได้ จึงให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าทรัพย์สินใดเป็นพาหนะ โดยเฉพาะในคดียาเสพติด รถ เครื่องบิน เรือ หรือรองเท้าก็อาจเป็นพาหนะบรรจุยาเสพติดที่ถูกริบได้

ดังนั้น ภาชนะคือสิ่งใดๆ ที่สามารถใช้บรรจุสิ่งของต่างๆ ซึ่งถ้านำไปใช้บรรจุยาเสพติด ก็จะต้องถูกริบตามกฎหมาย และผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่พิสูจน์จะต้องพิสูจน์ว่ามีใช้เป็นพาหนะที่ใช้บรรจุหรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

- ทรัพย์สินที่เป็นยานพาหนะหรือเครื่องมือที่ใช้ในการขนส่งยาเสพติด แบ่งเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการขนส่งยาเสพติด วัตถุติด ผลิตผล อุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ

ใช้หรือมีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่ง การจำหน่าย การรับ การชุกซ่อน ยาเสพติด วัตถุผิด ปลืตผล และอุปกรณ์เกี่ยวกับยาเสพติด

ในการรับทรัพย์สินทางแพ่งนั้น มีข้อสังเกตว่า หากยานพาหนะใดได้ถูกใช้ในการขนส่ง ยาเสพติด แม้จำนวนเล็กน้อยเพียงใดก็ต้องถูกริบ เช่นการใช้รถยนต์ขนส่งกัญชาแม้เพียงหนึ่งมวน รถยนต์คันนั้นก็ต้องถูกริบ

การดำเนินการรับในลักษณะดังกล่าว ย่อมเป็นประโยชน์ในการตัดความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้จำหน่ายกับผู้เสพ หรือผู้ซื้อ เช่น ในสัสมักมีผู้ซื้อยาเสพติดในจำนวนเล็กน้อย โดยซื้อจากผู้ จำหน่ายรายย่อย หากใช้รถส่วนตัวเป็นพาหนะในการไปซื้อตำรวจก็จะยึดรถ และดำเนินการคดีเพื่อ ให้มีการรับรถคันนั้น ทางแพ่งการดำเนินการเช่นนี้ เป็นผลให้มีการยึดรถได้เป็นจำนวนมาก และการซื้อขายยาเสพติดในสัสมักก็ลดลงด้วย ส่วนรถที่จับได้นั้น เจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดก็สามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้

3.3.2 มาตรการรับทรัพย์สินทางอาญา

การรับทรัพย์สินทางอาญา เป็นกระบวนการรับทรัพย์สินซึ่งกระทำต่อตัวบุคคล (in personam proceeding) โดยเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีอาญา เช่นในคดียาเสพติดซึ่งเป็นคดี อาญาประเภทหนึ่ง เมื่อยื่นคำฟ้องหากมีทรัพย์สินใดที่สมควรจะริบพนักงานอัยการก็ต้องระบุไว้ใน คำฟ้องด้วยเพื่อขอให้ศาลสั่งริบ เนื่องจากการรับทรัพย์สินทางอาญาเป็นการดำเนินคดีต่อตัวบุคคล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องยึดถือคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิดเป็นหลัก หากศาลวินิจฉัยว่าจำเลย กระทำผิด จึงจะริบทรัพย์สินได้และการลงความเห็นจำเลยเป็นผู้กระทำผิดนั้นจะต้อง มีการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยแล้วด้วย ดังนั้นจึงไม่สามารถย้อนหลังไปใช้เพื่อริบทรัพย์สินที่ เกี่ยวเนื่องกับการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหา หรือผู้อื่นมีอยู่หรือได้มาก่อนวันที่ กฎหมายนี้ใช้บังคับได้เนื่องจากขัดต่อมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา¹⁸

สำหรับทรัพย์สินที่จะยึดหรือริบได้ทางอาญาดัง เหมือนกับทรัพย์สินที่ยึด หรือริบได้ทางแพ่ง และนอกจากทรัพย์สินที่จับต้องสัมผัสได้ต่างๆ แล้วทรัพย์สินที่ไม่มีตัวตนก็อาจถูกริบได้ เช่นสิทธิเรียกร้อง เนื่องจากการเป็นเจ้าของนี้ โดยผู้ค้ายาเสพติดทราบว่าถ้าเป็นทรัพย์สินธรรมดา ก็อาจถูกริบได้ โดยง่ายจึงเปลี่ยนสภาพของทรัพย์สินให้เป็นสิทธิเรียกร้อง โดยให้ผู้อื่นกู้ยืมไปซึ่งก็ต้องถูกริบเช่นกัน

18 รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน ป.ป.ส., อ้างแล้ว

ข้อสังเกต ความแตกต่างระหว่างการรับทรัพย์สินทางแพ่งกับทางอาญา คือทางแพ่งจะต้องมีการสืบหาแหล่งที่มาของรายได้ หรือทรัพย์สินว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพียงใด และจะมีการพิจารณาแยกทรัพย์สินที่ผิดกฎหมายออกจากทรัพย์สินที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อศาลจะสั่งจับต่อไป แต่การรับทรัพย์สินทางอาญา ถ้าจำเลยถูกพิพากษาว่ามีความผิดและจะต้องถูกรับทรัพย์สิน จะไม่มีกระบวนการสืบหาแหล่งที่มาของรายได้หรือไม่ต้องสืบว่า จำเลยได้นำทรัพย์สินไปซุกซ่อนในที่ใดบ้าง โดยพิสูจน์ว่าจำเลยมีรายได้จากการทำความผิดเพียงใด และศาลจะสั่งให้จ่ายเป็นเงินสดตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา ในกรณีที่จำเลยไม่มีเงินสดให้รับตามที่กำหนดไว้ดังกล่าว ถ้ามีทรัพย์สินอื่น เช่น บ้านก็จะต้องขายบ้าน หรือทรัพย์สินอื่นเพื่อให้เป็นเงินสด และจะรับเงินสดนี้ต่อไป

3.3.3 มาตรการรับทรัพย์สินที่เป็นมาตรการพิเศษ

เป็นกระบวนการทางแพ่งผสมกับกระบวนการทางการปกครองหรือบริหาร โดยมีคณะกรรมการคอยกลั่นกรองตรวจสอบทรัพย์สินที่ต้องสงสัยว่า เกี่ยวเนื่องกับการทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายบริหารและเป็นกฎหมายพิเศษเพื่อปราบปรามยาเสพติด ฉะนั้น จึงสามารถยกเว้นหลังไปใช้รับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่นมีอยู่หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้¹⁹

มาตรการรับทรัพย์สินที่เป็นมาตรการพิเศษนี้ ผู้เขียนขอเปรียบเทียบข้อพิจารณาหรือหลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา มีมาตรการพิเศษที่เป็นหลักสำคัญ ดังนี้

1. หลักเรื่องความสัมพันธ์ย้อนหลัง
2. ประเภทของทรัพย์สินที่อาจถูกจับได้
3. ต้องมีการกระทำความผิดและมีผู้ได้รับโทษ (Predicate Violation and Conviction)
4. ทรัพย์สินที่โอนไปยังบุคคลที่สาม (Property Transferred to Third Parties)
5. เกณฑ์การตัดสินใจรับทรัพย์สิน (Decision to Proceed)

¹⁹ รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน บ.บ.ส., อ่างแล้ว

6. การอายัดและยึดทรัพย์สินที่ขอให้ศาลริบ (Restraining Order)

7. ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof)

1. หลักเรื่องความสัมพันธ์ย้อนหลัง (Relation Back Doctrine)

มีบัญญัติไว้ในกฎหมายควบคุมอาชญากรรม (1984) (comprehensive crime control act, 1984) ซึ่งนำไปใช้บังคับกับเรื่องการริบทรัพย์สินในคดีอาชญากรรมด้วย หลักนี้มีสาระสำคัญว่าให้พิจารณาย้อนหลังไปถึงสิทธิที่บัง (all right) กรรมสิทธิ์ (title) และผลประโยชน์ในทรัพย์สิน (interest) ที่จะริบตกเป็นของสหรัฐนั้นๆ จะต้องอยู่ภายในเขตอำนาจของรัฐบาลสหรัฐ ในขณะที่มีการกระทำผิดเกิดขึ้น²⁰ หลักข้อนี้รัฐสภาสหรัฐได้มีบันทึกให้เหตุผลไว้ว่า "หากไม่บัญญัติไว้เช่นนี้จำเลยก็อาจจะพยายามหลีกเลี่ยงการถูกริบทรัพย์สินได้โดยการโอนทรัพย์สินนั้นไปให้แก่บุคคลอื่นก่อนที่จะมีคำพิพากษาของศาล"²¹

ผลบังคับของกฎหมายในเรื่องนี้ครอบคลุมไปทั่วสหรัฐอเมริกา โดยผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะอ้างกฎหมายมลรัฐหรืออำนาจใดๆ ที่แตกต่างออกไปมาคุ้มครองได้เลย

2. ประเภทของทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ (Types of Forfeitable property)

มาตรา 18 U.S.C. sec 1963(b) ได้บัญญัติความหมายของทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ไว้ โดยครอบคลุมถึงอสังหาริมทรัพย์ทุกชนิดรวมถึงทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับที่ดินด้วย อสังหาริมทรัพย์ทุกชนิดที่จับต้องได้และไม่อาจจับต้องได้ เช่น สิทธิ เอกสิทธิ์ ผลประโยชน์ สิทธิเรียกร้อง และสิทธิที่มีอยู่ในเอกสารสิทธิต่างๆ

ทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือมิได้โดยฝ่าฝืนกฎหมาย RICO และศาลสูงของสหรัฐอเมริกาเคยวินิจฉัยไว้ว่ารวมถึงอสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ รายได้ หรือกำไรที่ได้จากการกระทำผิดที่ต้องถูกริบ²²

ศาลของสหรัฐอเมริกาทั้งสามศาลได้เคยวินิจฉัยเห็นพ้องต้องกันแล้วว่า เมื่อพิสูจน์ได้ว่า

20 See United States V Mcmanigal 1980

21 The Senate Report goes on to explain that application of the relation back doctrine must be tempered by recognition of the right of innocent third parties

22 Russello V United States, (1983)

รายได้จำนวนหนึ่งจำนวนใดที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิด(ฐานเป็นฉ้อโกง-Racketeering activity) จำเลยจะต้องถูกริบเสียทั้งสิ้นเท่ากับจำนวนนั้น โดยไม่ต้องพิจารณาว่ารายได้จำนวนดังกล่าวอยู่ในทรัพย์สินใดของจำเลยในขณะที่มีคำพิพากษา²³ โดยเหตุนี้เองแม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่าจำเลยได้ใช้จ่ายหรือโอนส่วนที่เป็นรายได้ดังกล่าวไปก่อนมีคำพิพากษา ก็ไม่เป็นเหตุให้จำเลยรอดพ้นจากการถูกริบทรัพย์สินไปได้เลย เพราะถ้าคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้น มีผลให้สามารถบังคับเอาจากทรัพย์สินใดๆ ที่ยังคงเป็นของจำเลยได้เต็มจำนวน²⁴

มาตรา 18 U.S.C. sec 1963 (a), (2) บัญญัติให้ทรัพย์สินที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เอกสารสิทธิ สิทธิเรียกร้องต่างๆ สิทธิตามสัญญาที่ได้มาจากการดำเนินกิจการตามที่กฎหมาย RICO บัญญัติไว้คำว่า "กิจการ" (Enterprise) หมายความว่าบุคคล หุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือนิติบุคคลรูปแบบต่างๆ ตลอดจนสหภาพหรือกลุ่มของบุคคลที่รวมตัวเข้าด้วยกัน โดยมีได้มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายด้วย²⁵ ศาลสูงเคยวินิจฉัยไว้ว่า หมายถึงกิจการที่ถูกต้องกฎหมายและองค์การหรือกระบวนการที่ผิดกฎหมายด้วย²⁶

ผลประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมาย (Legal enterprise) จำเลยมีอยู่ในกิจการซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย มาตรา 18 U.S.C. sec 1963 (a)(2)(A) บัญญัติให้ศาลมีอำนาจริบได้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าทรัพย์สินเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมายด้วยหรือไม่²⁷

สำหรับผลประโยชน์ที่มิชอบด้วยกฎหมาย (Illegal enterprise) ที่จำเลยได้รับมาหรือมีอยู่นั้น นับว่าเป็นเรื่องยุ่งยากมากต่อการที่จะบ่งชี้ว่า ผลประโยชน์อันใดของจำเลยที่จะริบได้ ดังเช่นศาลสูงของสหรัฐอเมริกาเคยวินิจฉัยไว้ว่า โดยปกติแล้วการที่จะพิจารณาถึงผลประโยชน์

23 United States V Ginsburg ,(1985) : United V Conner ,1985

24 มาตรา 21 U.S.C sec 881 (a), (6)

25 มาตรา 18 U.S.C. sec 1961 (4)

26 United States V Turkette, (1981)

27 United States v Cauble (1983) (Forfeiture of defendants entire partnership interest)

United States V Hess, (1982) (Forfeiture of all ownership rights in association)

อันที่ได้รับมาจากกิจการที่ผิดกฎหมายนั้นเมื่ออยู่น้อยมาก เพราะองค์การดังกล่าวแทบจะไม่มีทรัพย์สินที่จะชี้ชัดหรือพิสูจน์ได้อยู่แล้ว และผลประโยชน์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนี้อาจรวมถึงทรัพย์สินที่จำเลยให้แก่องค์การหรือสนับสนุนการปฏิบัติการเพื่อความสำเร็จขององค์การนั้นด้วย²⁸

ทรัพย์สินบางอย่างที่เป็นต้นกำเนิดของการกระทำผิดเกี่ยวกับกิจการ ที่กฎหมาย RICO บัญญัติไว้ ก็อาจถูกริบได้ตามมาตรา 18 U.S.C. & 1963 (a)(2)(d) โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่ในกิจการนั้น แม้จะเกี่ยวกับการกระทำผิดเพียงครั้งเดียวและได้เลิกไปแล้วก็อาจถูกริบได้ เช่น การริบสำนักงานของจำเลยในสหพันธ์ หรือการริบบ้านซึ่งใช้เป็นที่พักและรับเงินสำหรับกิจการที่ผิดกฎหมายนั้น เป็นต้น²⁹

ทรัพย์สินที่เป็นผลกำไรหรือที่ได้งอกเงยขึ้นจากกิจการที่ผิดกฎหมาย RICO กฎหมายควบคุมอาชญากรรม ฉบับที่ 1984 บัญญัติให้รับได้ตามมาตรา 18 U.S.C. sec 1963 (a)(3)³⁰ ซึ่งกรณีนี้ในศาลสูงของสหรัฐก็เคยวินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกันก่อนหน้าที่จะมีกฎหมายฉบับปี 1984 ไว้บังคับ³¹ แต่เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายใหม่ออกมาดังกล่าว ก็ทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นในประเด็นที่เกี่ยวกับการระงับการพิสูจน์ เพื่อให้เห็นว่าเงินหรือทรัพย์สินจำนวนโหนที่ได้รับหรืองอกเงยขึ้นจากกิจการที่ผิดกฎหมายโดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงขั้นให้เห็นว่าจำเลยได้ "กำไร" จำนวนเท่าใดภายหลังจากที่หักค่าใช้จ่ายแล้ว³²

3. ต้องมีการกระทำผิดและมีผู้ได้รับโทษ (Predicate violation and conviction)

ตามมาตรา 18 U.S.C. sec 1963 กำหนดไว้ว่าจะริบทรัพย์สินได้จะต้องมีการกระทำผิดและมีผู้ได้รับโทษตามบทบัญญัติของกฎหมาย RICO มาตรา 18 U.S.C. sec 1962 ซึ่งกฎหมาย RICO นี้ครอบคลุมถึงการใช้จ่ายเงินที่ได้มาจากการกระทำผิดกฎหมาย เพื่อไปลงทุนหรือก่อให้เกิดผลประโยชน์ในกิจการค้าระหว่างมลรัฐ (Enterprise engaged in interstate

28 United States v Zielie, (1984)

29 United States v Zeilie, 1984

30 Comprehensive Crime Control Act, 1984

31 Russell v United States, 1983

32 Senate Report on 18 U.S.C. & 1963 (a)(3), United States v Ginsburg, 1985; United States v Conner, 1985

commerce) ห้ามการถือเอาผลประโยชน์จากกิจการที่จะกระทำผิดกฎหมาย³³ เมื่อบุคคลใดถูกลงโทษตามกฎหมาย RICO จะต้องถูกริบทรัพย์สินอีกด้วย

4. ทรัพย์สินที่โอนไปยังบุคคลที่สาม (Property Transferred to third parties)

แม้จำเลยจะได้โอนทรัพย์สินของตนไปให้บุคคลที่สาม ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ลงโทษก็ไม่ใช่ผลทำให้ทรัพย์สินของจำเลยนั้นรอดพ้นจากการถูกริบในทางอาญาได้ (Criminal Forfeiture) ดังได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1 ว่าด้วยเรื่องหลักความสัมพันธ์ย้อนหลัง (Relation Back Doctrine) โดยถือเอาสิทธิในทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้มีการ ธิปไตยรับทรัพย์สินเป็นหลักฐาน เว้นแต่กรณีที่ศาลได้ทำการไต่สวนและพิจารณาแล้ว เห็นว่าผู้รับโอนได้ ทรัพย์สินนั้นมาโดยเสียค่าตอบแทนและเป็นการโอนโดยสุจริตโดยไม่รู้หรือมีเหตุอันควรรู้ว่าทรัพย์สิน นั้นอยู่ในสภาพที่อาจถูกริบได้³⁴

แต่อย่างไรก็ตาม มีปัญหาว่าเงินหรือค่าตอบแทนที่ให้แก่ทนายความเป็นค่าว่าคดีให้กับ จำเลยที่จะถูกริบทรัพย์สินนั้น ศาลบางแห่งในสหรัฐอเมริกา เห็นว่ารัฐบาลไม่มีสิทธิที่จะรับได้เพราะ จะเป็นการฝ่าฝืนสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right To Counsel) และยังเห็นว่าเป็นการขยายอำนาจที่กฎหมายให้ไว้สำหรับการริบทรัพย์สิน ออกไปอย่างเกินขอบเขตอีกด้วย³⁵ แต่ถ้าเป็นการโอนกรรมสิทธิไปให้แก่ทนายความเพื่อเป็นการ "อำพราง"(sham transaction) ก็จะไม่เป็นการขัดขวางอำนาจการริบทรัพย์สินของศาลได้³⁶

แม้ว่าแนวของศาลสูงสหรัฐอเมริกาจะเป็นดังที่กล่าวมานี้ แต่กระทรวงยุติธรรม (Justice Department) ของสหรัฐอเมริกาก็ยังยึดถือหลักที่ว่า การริบทรัพย์สินซึ่งโอนไปยัง ทนายความ เป็นค่าว่าความนั้นไม่ถือเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐคือเจตนารมณ์ ของรัฐสภา ตราบใดที่ทนายความผู้รับโอนนั้นมิได้เป็น "ผู้ซื้อ" (Purchaser) ที่สุจริต และไม่รู้

33 Racketeering Activity is defined in 18 U.S.C. & 1961(1), (6)

34 United States v Reckmeyer, (1986)

35 United States v Ianniello, (1985); United States v Badalamenti, (1985); United States v Rogers, (1985)

36 United States v Badalamenti, 1985; United States v Rogers, 1985

ข้อเท็จจริงของเรื่องนี้มาก่อน³⁷ ดังนั้นก่อนที่พนักงานอัยการจะทำการขอให้ริบหรืออายัดทรัพย์สินที่นายความได้รับโอนกรรมสิทธิ์มาจากจำเลย เพื่อเป็นการชำระค่าว่าความจะต้องได้รับอนุมัติจากผู้ช่วยอธิบดีกรมอัยการฝ่ายคดีอาญาเสียก่อน (Assistant Attorney General, Criminal Division) และในทำนองเดียวกันการที่พนักงานอัยการได้ตกลงใจว่าจะไม่ขอให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวนี้จะต้องได้รับอนุมัติจากผู้ช่วยอธิบดีกรมอัยการก่อนเช่นเดียวกัน³⁸ โดยคำขอเช่นนี้จะต้องยื่นต่อผู้อำนวยการกองริบทรัพย์สิน (Director of the Asset Forfeiture Office) ดี.ซี. เพื่อเสนอต่อผู้ช่วยอธิบดีกรมอัยการพิจารณาต่อไป

5. เกณฑ์การตัดสินใจริบทรัพย์สิน (Decision to Proceed)

จะต้องพิจารณาถึงราคาและการจัดการดูแลทรัพย์สินนั้นต่อไปด้วยว่า จะมีความสมมูลหรือยุ่งยากต่อการเก็บรักษาเพียงใดหรือไม่ พนักงานอัยการจะต้องปรึกษารื้อกับผู้อำนวยการกองริบทรัพย์สินในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เสียก่อนแล้วจึงค่อยดำเนินการ ถ้าเห็นว่าไม่คุ้มกันก็อาจจะพิจารณาดำเนินการอย่างอื่นแทน เช่น การร้องขอให้เพิ่มค่าปรับแทนการริบทรัพย์สิน เป็นต้น

6. การอายัดและริบทรัพย์สินที่ขอให้ศาลริบ (Restraining Order)

กฎหมายควบคุมอาชญากรรมปี 1984 บัญญัติให้ศาลมีอำนาจอายัดทรัพย์สินที่จะริบได้โดยไม่ต้องทำการไต่สวนคำร้องก่อนหรือหลังจากการออกคำสั่งแล้ว ทั้งนี้รัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้แนวคิดมาจากคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ (Ninth Circuit Court of Appeals) คดี United States .V. Crozier. ซึ่งพิพากษาว่า "การที่ศาลชั้นต้นไม่ทำการไต่สวนภายหลังจากที่ได้ออกคำสั่งอายัดทรัพย์สินตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 65 (The Federal Rules of Civil Procedure) นั้น เป็นการไม่ชอบ ทั้งนี้ เพราะศาลเห็นว่าโจทก์ควรจะต้องแสดงให้เป็นไป โดยชัดแจ้งว่า จำเลยได้กระทำความผิดและทรัพย์สินนั้นควรจะต้องถูกริบ"

บทบัญญัติใหม่ของกฎหมายควบคุมอาชญากรรมปี 1984 นี้ทำให้เห็นชัดเจนว่าศาลไม่จำเป็นต้องทำการไต่สวนคำร้องดังที่ศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาไว้ในคดี Crozier ดังกล่าวโดยรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ให้เหตุผลของเรื่องนี้ไว้ว่า "คำร้องขอให้ริบทรัพย์สินนั้นยอมเป็นการเพียงพอต่อการที่ศาลจะออกคำสั่งอายัดได้แล้วและศาลย่อมจะใช้ดุลพินิจเอาจากคำร้องนั้นได้ นอกจากนั้นศาลก็ยังอาจใช้ดุลพินิจได้อีกเมื่อออกคำสั่งไปแล้ว และปรากฏในภายหลังว่าคำสั่งนั้นยังคลาดเคลื่อน

37 U.S. Attorneys: Manual, Section 9-111.000 through 9-111.700

38 เรื่องเดียวกัน, Section 9-111.300

อยู่ รัฐสภาจึงเห็นว่าควรรให้เป็นดุลพินิจของศาลแทนที่จะบัญญัติกฎหมายออกมาบังคับไว้"

ส่วนการยึดทรัพย์สินนั้นกฎหมาย RICO ไม่ได้บัญญัติถึงคดีในกฎหมาย Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act, 1970 ซึ่งเพิ่มเติมโดยกฎหมายควบคุมอาชญากรรมปี 1984 รัฐสภาให้เหตุผลว่า "ลักษณะของทรัพย์สินที่จะต้องรับ ในกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นมักจะเป็นชนิดที่ยักยัก ซุกซ่อน หรือเสี้ยง่าย ดังนั้นการอายัดทรัพย์สินเหล่านี้ไว้ จึงไม่พอที่จะเป็นหลักประกันได้ว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องยึดทรัพย์สินนั้นไว้ หรือครอบครองไว้ หรือนำมาไว้ในความครอบครองของรัฐ"

การขอให้ศาลออกหมายยึดทรัพย์สินดังกล่าว จะต้องถูกรับเมื่อจำเลยถูกพิพากษาลงโทษ เหตุแห่งความจำเป็นที่จะต้องยึด เพราะการอายัดยังไม่เพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้ทรัพย์สินนั้นถูกจำหน่าย จ่ายโอน หรือยักยัก ซ่อนเร้น ไปเสียได้

7. ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof)

โดยปกติแล้วโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบและพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิดกฎหมาย RICO และ Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act, 1970 ก็มีหลักทวนองเดียวกัน กล่าวคือภาระในการนำสืบและพิสูจน์ในการฟ้อง เพื่อรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นหน้าที่ของโจทก์ ต่อมารัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้เห็นถึงความยากลำบากของการที่จะเสาะแสวงหาพยานหลักฐานชั้นหนึ่ง เพื่อมาพิสูจน์แสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินที่จะต้องถูกรับนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จึงได้บัญญัติอนุมาตรา (d) ของมาตรา 21 U.S.C. sec 853 เพิ่มเติมขึ้นมา โดยใช้ข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าทรัพย์สินนั้นเป็นรายได้ที่งอกเงยขึ้นมา เนื่องจากการค้ายาเสพติด (ข้อสันนิษฐานเช่นนี้ไม่อยู่ในกฎหมาย RICO)

เพื่อที่จะให้ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้ โจทก์หรือรัฐต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นความสองประการ คือ

ประการที่ 1 ต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าจำเลยได้ทรัพย์สินมาในระหว่างที่จำเลยกระทำความผิด หรือภายในระยะเวลาอันสั้นภายหลังจากระยะเวลาที่จำเลยได้กระทำความผิดนั้น

ประการที่ 2 ต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ไม่ปรากฏมีปัจจัยอย่างอื่นที่จะทำให้จำเลยได้ทรัพย์สินมานอกเหนือไปจากการกระทำความผิดนั้น

อย่างไรก็ดีมีบันทึกรายงานของรัฐสภาสหรัฐอเมริกา กล่าวไว้ว่า แม้โจทก์หรือรัฐจะนำ

สืบข้อเท็จจริงได้ครบทั้งสองประการดังกล่าวโดยครบถ้วนแล้วก็ตาม ข้อสันนิษฐานของกฎหมาย มาตรา 21 U.S.C.sec 853(d) นี้ก็ไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดจำเลยมีโอกาสสืบพยานหลักฐาน เพื่อหักล้างได้ หรือศาลอาจใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่นได้ถ้าเห็นว่าการรับฟังตามข้อสันนิษฐานนั้นจะไม่ เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี³⁹

3.4 ปัญหามาตรการในการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 เป็นมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา หรือ มาตรการพิเศษ

จากการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน ป.ป.ส. ครั้งที่ 1/2535 วันพุธที่ 8 มีนาคม 2535 ที่ประชุมได้พิจารณาว่า "การรับทรัพย์สิน" ตามกฎหมายฉบับนี้เป็นโทษอย่างหนึ่งตามกฎหมายอาญา และพิจารณาเกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอให้ศาลรับทรัพย์สินตามมาตรา 27 วรรคหนึ่ง ที่ว่า เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีหลักแล้ว จะยื่นคำร้องไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้ ประเด็นนี้ที่ประชุมเห็นว่าคำร้องขอให้รับทรัพย์สินจะต้องยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญานั้น นอกจากนี้ศาลจะสั่งรับทรัพย์สินได้จะต้องรอฟังผลคดีอาญาก่อน ทำให้เห็นว่าการพิจารณาคดีรับทรัพย์สินจะต้องผูกพันกับการพิจารณาคดีอาญา ที่ประชุมจึงมีความเห็นว่า การดำเนินคดีรับทรัพย์สินมีความเชื่อมโยงไปในทางพิจารณาคดีอาญา เสียเป็นส่วนใหญ่อะไรก็ตามก็ไม่ใช่เรื่องกระบวนวิธีพิจารณาคดีอาญา เสียทั้งหมด เพราะมีหลายกรณีเป็น มาตรการพิเศษที่แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เช่น การลดระดับมาตรฐานการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์ หรือการผลักภาระการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินให้ตกอยู่กับจำเลย หรือการยื่นคำร้องขอรับทรัพย์สิน ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่ต้องขอให้รับมาในคำขอท้ายฟ้อง รวมทั้งขั้นตอนการประกาศเพื่อให้ เจ้าของทรัพย์สินเข้ามาในคดี เป็นต้น

มติ ที่ประชุมมีความเห็นว่าการรับทรัพย์สินตามกฎหมายฉบับนี้เป็นมาตรการทางอาญา ข้อสังเกต ตามปัญหาดังกล่าวที่ประชุมมีความเห็น ดังนี้

1. คำร้องขอให้รับทรัพย์สินพนักงานอัยการต้องยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา

39 United States V fifty three Thousand Three Hundred Twenty Dollars in United States Currency and forty Dollars in Canadian Currency 1982

2. ศาลที่พิจารณาคำร้องขอให้รับทรัพย์สินจะทำการไต่สวนตามมาตรา 29 ได้เลยโดยไม่ต้องรอให้คดีอาญามีคำพิพากษาลงโทษจำเลยเสียก่อน ทั้งนี้เนื่องจากตามมาตรา 27 บัญญัติให้อำนาจศาลจะเริ่มทำการไต่สวนได้หลังจากที่พนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องแล้ว ศาลจึงอาจใช้ดุลพินิจทำการสอบสวนไปพร้อมๆ กับการพิจารณาคดีหลัก แต่อย่างไรก็ตามศาลจะมีคำสั่งรับทรัพย์สินไปล่วงหน้า ไม่ได้จนกว่าจะรอให้คดีอาญาได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยเสียก่อน

3. ก่อนที่การระงับการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินในชั้นศาลจะตกแก่จำเลย หรือผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินตามมาตรา 29 วรรคแรก พนักงานอัยการจะมีการระงับการพิสูจน์เพียงเพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยนำสืบในสองประเด็นคือ

ประเด็นแรก แสดงให้ศาลเห็นความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือจำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน

ประเด็นที่สอง แสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินที่จำเลยมีอยู่หรือได้มานั้นเกินกว่าฐานะหรือความสามารถในการประกอบอาชีพโดยสุจริต

พนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินที่ขอให้ศาลรับนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างไร เพราะเป็นหน้าที่ของจำเลยหรือเจ้าของทรัพย์สินที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

4. กรณีที่ศาลมีคำสั่งรับทรัพย์สินแล้วแต่ยังไม่อาจติดตามทรัพย์สินนั้นมาได้ศาลอาจนำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 37(2) มาใช้โดยอนุโลม โดยสั่งให้ใช้ราคา หรือสั่งให้ยึดทรัพย์สินอื่นใช้ราคาจนเต็ม เนื่องจากตามกฎหมายใหม่ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงกรณีนี้ แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 37(2) เป็นเรื่องอำนาจของศาลซึ่งศาลอาจมีดุลพินิจใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าวหรือไม่ก็ได้

5. การไต่สวนคำร้องขอให้รับทรัพย์สินไม่จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เนื่องจากการไต่สวนไม่ได้อยู่ในชั้นพิจารณาคดีซึ่งจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย แม้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา เองแล้วก็ได้กระทำต่อหน้าจำเลย นอกจากนี้คำร้องขอให้รับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฯ นี้พนักงานอัยการอาจยื่นไปพร้อมกับคำร้องหรือจะยื่นในภายหลังต่างหากจากคำฟ้องก็ได้ ซึ่งต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่จะต้องระบุคำร้องขอให้รับทรัพย์สินไปในคำขอท้ายฟ้องและไม่อาจ

จะแยกการไต่สวนคำร้องออกจากคำฟ้องหรือการพิจารณาคดีอาญาได้ แต่การไต่สวนคำร้องตามพระราชบัญญัติฯนี้สามารถแยกออกต่างหากได้ การพิจารณาจึงไม่จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2530 และประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26

1. เมื่อได้ศึกษามาตรการในการรับทรัพย์สิน ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 แล้วจะเห็นได้ว่ามาตรการในการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นมาตรการทางอาญาโดยพิจารณาจากมาตรา 27 วรรคแรก บัญญัติว่า "เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินนั้น โดยจะยื่นไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาก็ได้" และมาตรา 32 วรรคแรก บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสิ้นสุดลง....." ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตามมาตรา 27 วรรคแรก ได้กำหนดให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดียาเสพติดซึ่งเป็นคดีหลักแล้วจะต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งรับทรัพย์สินไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้ โดยยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา และมาตรา 32 วรรคแรก ก็ได้กำหนดว่า "ในกรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด....." จะเห็นได้ว่าถ้าหากไม่มีการลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดียาเสพติดแล้ว ศาลก็จะไม่พิจารณาในส่วนเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องการกำหนดให้การรับทรัพย์สินไปผูกกับการลงโทษตัวบุคคลผู้กระทำความผิดในทางอาญา

2. มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2530

จะเห็นได้ว่ามาตรการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นมาตรการทางแพ่ง โดยพิจารณาได้จากมาตรา 19 บัญญัติว่า "เมื่อคณะกรรมการมีมติว่า เรื่องที่สอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใด กระทำความผิด ให้ประธานกรรมการรายงานให้นายกรัฐมนตรีทราบและส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้เฝ้าดำเนินการทางวินัยต่อไป" ตามมาตรา 21 หรือ บัญญัติว่า "เมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนแล้วหากพิจารณาวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร้ายแรงผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ และไม่สามารถชี้แจงได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และให้คณะกรรมการแจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการเพื่อปฏิบัติตามมาตรา 21 ตี แล้วเสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งหรือให้มีดำเนินการส่งลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออก เว้นแต่....." และมาตรา 21 ตี บัญญัติว่า "บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร้ายแรงผิดปกติ หรือเพิ่มขึ้นผิดปกติตามมาตรา 21 หรือ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวตนได้มาโดยชอบ....." จะเห็นได้ว่าถ้าพิจารณากระบวนการรับทรัพย์สินทาง Common law แล้ว บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทางแพ่ง ซึ่งเป็นการรับทรัพย์สินเฉพาะตัวทรัพย์สินที่ร้ายแรงผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ กล่าวคือบทบัญญัติดังกล่าวมานั้นได้บัญญัติให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นแล้ว พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่คณะกรรมการพิจารณาว่าเป็นทรัพย์สินที่ร้ายแรงผิดปกติ หรือเพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน โดยพนักงานอัยการต้องนำสืบเบื้องต้นว่าเป็นทรัพย์สินที่ร้ายแรงผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นได้มาจากการทุจริต แล้วให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นนำสืบหักล้างว่าตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบด้วยกฎหมาย และไม่จำเป็นต้องมีการลงโทษผู้ทุจริตในทางอาญา เพียงแต่ดำเนินการทางวินัยตามที่กฎหมายกำหนดก็ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้แล้ว ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการทางแพ่ง และสามารถร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ทรัพย์สินที่ได้มาก่อนที่จะมีกฎหมายใช้บังคับให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ด้วย เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 907/2529 ระหว่างพนักงานอัยการ ผู้ร้องกับนายบุญธรรม ทองไข่มุกต์ ผู้คัดค้าน โดยได้มีคำร้องขอให้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตที่ได้มาก่อนวันที่ 4 มีนาคม 2518 ซึ่งเป็นวันที่พระราชบัญญัตินี้เริ่มใช้บังคับตกเป็นของแผ่นดิน แต่เนื่องจากพยานหลักฐานของผู้คัดค้านในเรื่องนี้ฟังได้ว่าหุ้ตามคำร้องไม่มีราคาตามมูลค่าที่จดทะเบียนไว้ แต่จะมีราคาเท่าใดนั้นเมื่อผู้ร้องไม่นำสืบให้ปรากฏก็ไม่อาจฟังได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ร้ายแรงขึ้นโดยผิดปกติดังที่ผู้ร้องกล่าวอ้าง เมื่อเป็นดังนี้ศาลก็ไม่อาจสั่งให้ทรัพย์สิน

ของผู้คัดค้านเป็นของแผ่นดินได้ ฎีกาของผู้ร้องฟังไม่ขึ้น ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว เพราะแม้พระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทางแพ่ง สามารถรับทรัพย์สินย้อนหลังได้ และได้ผลถึงการพิสูจน์ตกแก่ผู้ถูกกล่าวหา ว่าได้ทรัพย์สินมาโดยทุจริตนั้นว่าตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบก็ตาม แต่ผู้ร้องก็มีหน้าที่ต้องนำสืบเบื้องต้นด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหา ได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบ เพราะเหตุใด ดังนั้นเมื่อผู้ร้องไม่นำสืบเลยศาลไม่สามารถสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้

3. มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามประกาศคณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26 ในเรื่องการให้อำนาจคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินพิจารณาวินิจฉัยว่าทรัพย์สินที่บุคคลใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบหรือเพิ่มขึ้นโดยผิดปกติให้ตกเป็นของแผ่นดินนั้นเป็นมาตรการทางปกครอง เนื่องจาก การให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินดังกล่าวนี้มิได้ผ่านองค์การกระบวนการยุติธรรมคือศาล แต่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้โดยการวินิจฉัยโดยคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แม้จะมีข้อความว่าบุคคลที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบ โดยยื่นต่อศาลแพ่งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็ตาม ซึ่งก็เป็นเรื่องการปล่อยทรัพย์สินให้ผ่านกระบวนศาลเท่านั้น แต่ศาลฎีกาตีความว่าเป็นมาตรการทางอาญา (ข้อสังเกต คำว่า "รับทรัพย์สิน" ตามมาตรการทางอาญานั้นต้องมีคดีอาญาเกิดขึ้นแต่การรับทรัพย์สินตามประกาศ รสช. นั้นไม่จำเป็นต้องมีคดีอาญาเกิดขึ้นทรัพย์สินนั้นก็ตกเป็นของแผ่นดินได้) และเมื่อเป็นมาตรการทางปกครองมีผลทำให้สามารถสั่งให้ทรัพย์สินที่ได้มาก่อนวันที่ประกาศฉบับนี้เริ่มใช้บังคับได้ด้วย อีกทั้งต่อมาเมื่อมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2534 มาใช้ในภายหลังแต่มาตรา 222 ก็ให้การรับรองว่าประกาศ รสช. ที่มีผลในทางนิติบัญญัติให้มีผลใช้บังคับได้โดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญต่อไป ก็ถือได้ว่าประกาศ รสช. ดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ด้วย เช่น ตามคำวินิจฉัยคณะศาลฎีกาที่ 913/2536 ระหว่าง นายเสนาะ เทียนทอง ผู้ร้อง กับพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้คัดค้าน ประกาศดังกล่าวข้อ 6 ที่บัญญัติว่า "เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่าบุคคลใดร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามข้อ 2 แล้วให้บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ หรือเพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน" จะเห็นได้ว่าผู้คัดค้านได้ให้เหตุผลว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ ที่ได้มาจากการเข้ายึดและการควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ

ฉะนั้นประกาศดังกล่าวที่ออกมาใช้บังคับในทางนิติบัญญัติย่อมมีผลเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ และไม่เป็น การขัดต่อธรรมนูญการปกครองประเทศ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ออกมาใช้บังคับ ภายหลัง อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 มาตรา 222 ให้การรับรองว่า ประกาศ รสช.กำหนดให้ทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่า ได้มาโดยชอบหรือ เพิ่มขึ้นผิดปกติเป็นของแผ่นดิน มิใช่เป็นการสั่งริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา เพราะการ สั่งริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาจะต้องมีองค์การในการสั่งริบ คือศาล แต่ในประกาศฉบับ ดังกล่าวไม่มีองค์การใดมาใช้อำนาจในการสั่งริบทรัพย์สิน ทั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินไม่มี อำนาจในทางริบทรัพย์สินได้ หากแต่เป็นความประสงค์ของกฎหมายที่ให้บรรดาทรัพย์สินดังกล่าว ตกเป็นของแผ่นดินเท่านั้น คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจเหมือนคณะกรรมการสอบสวน ข้อเท็จจริงคณะหนึ่งเท่านั้น มิได้ใช้อำนาจของศาลตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 ดังที่ผู้ร้องอ้างแต่คณะศาลฎีกาได้ให้เหตุผลว่าธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มาตรา 32 บัญญัติว่า "บรรดาการกระทำ ประกาศ หรือคำสั่งของหัวหน้า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่ได้กระทำ ประกาศ หรือสั่ง ก่อนวันใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ ทั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับการยึดและการควบคุม อำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ไม่ว่าจะกระทำด้วยประการใด หรือในรูปแบบใด และไม่ว่าจะกระทำประกาศหรือสั่งให้มีผลใช้บังคับในทางนิติบัญญัติ ในทาง บริหาร หรือในทางตุลาการให้ถือว่าการกระทำ ประกาศ หรือคำสั่งรวมทั้งการกระทำของผู้ ปฏิบัติตามประกาศ หรือคำสั่งนั้นตลอดจนการกระทำของบุคคลใดๆ ซึ่งได้กระทำเนื่องในการยึด หรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย" นั้นเป็นเพียงการรับรองโดยทั่วไปว่าประกาศหรือคำสั่งของ รสช. ดังกล่าวมีผลให้ใช้บังคับได้เช่นกฎหมายเท่านั้น มิได้บัญญัติรับรองไปถึงว่าให้ใช้บังคับได้ แม้ เนื้อหาตามประกาศหรือคำสั่งของ รสช. ดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 แต่อย่างไร เพราะปัญหาว่าประกาศ หรือคำสั่งของ รสช. ใช้บังคับได้เพียงใดต่าง จากกรณีกันกับปัญหาที่ว่าประกาศ หรือคำสั่งนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และที่ผู้คัดค้านอ้างว่า ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 มาตรา 222 นั้นเห็นว่าเมื่อประกาศ รสช.ฉบับดังกล่าวข้อ 2 และข้อ 6 ใช้บังคับมิได้ตามธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มาตรา 30 วรรคแรก แล้ว จึงมิใช่กฎหมายที่ยังมีผลใช้บังคับอยู่จนถึง วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ไม่อาจนำมาตรา 222 มาใช้แก่ กรณีนี้ได้

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาคำสั่งของศาลฎีกาในคดีนี้ ผู้เขียนจะขอเล่าถึงความเป็นมาของคดี ดังนี้⁴⁰

ในสมัยที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ กับคณะได้ยึดและควบคุมอำนาจการปกครองประเทศในนามของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (รตช.) และได้ออกประกาศ รตช.ฉบับที่ 26 ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ขึ้นมาคณะหนึ่งรวม 9 คน(เดิม 7 คน) มีอำนาจหน้าที่พิจารณารายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันสื่อแสดงว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติผิดวิสัยผู้ประกอบการอาชีพโดยสุจริต แล้วประกาศชื่อให้สาธารณชนทราบ และรวบรวมทรัพย์สินที่ถูกอายัดไว้ และทรัพย์สินอื่นที่นำเชื่อว่าบุคคลนั้นร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือไม่ทรัพย์สินที่ คตส.ตรวจสอบแล้ววินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ หรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติให้ตกเป็นของแผ่นดิน

ต่อมา คตส.ได้ประกาศชื่อนักการเมืองที่ คตส.ตรวจสอบทรัพย์สินแล้ววินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหลายคน เช่นนายเสนาะ เทียนทอง นายมนตรี พงษ์พานิช นายวัฒนา อ้วนเหม นายสุบิน บันขันธ์ และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้น ทรัพย์สินของนักการเมืองดังกล่าวจึงตกเป็นของแผ่นดินตามประกาศ รตช.ฉบับที่ 26 ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2534 โดยยกเลิกความในข้อ 6 เดิมแล้วใช้ข้อความใหม่

ข้อความใหม่ของประกาศ รตช.ฉบับที่ 26 ข้อ 6 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2534 บัญญัติให้บุคคลที่ คตส.วินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบ โดยยื่นต่อศาลแพ่งภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของ คตส.

คำร้องนี้แม้จะยื่นต่อศาลแพ่งศาลแพ่งก็ไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด ศาลแพ่งคงมีอำนาจพิจารณาสืบพยานหลักฐานของผู้ร้องและผู้คัดค้าน แล้วทำความเห็นส่งสำนวนให้ไปศาลฎีกาโดยที่ประชุมเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด

40 ประดิษฐ์ เอกมณี ,วารสารระพี 36 ,คณะกรรมการเนติบัณฑิต 45 ,สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (สิงหาคม 2536) หน้า 98

ต่อมานักการเมืองที่ถูก คตส. วินิจฉัยว่าร้ายวียดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติส่วน
ใหญ่ได้ยื่นคำร้องขอพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อศาลแพ่ง และได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้
ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายว่า ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีลักษณะ เป็น
กฎหมายอาญาที่มีผลย้อนหลังเป็นโมฆะ ขอให้เพิกถอนคำสั่งของ คตส.ดังกล่าว

ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย 3 ประเด็น คือ

1. ผู้ร้องมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายได้
หรือไม่

ประเด็นข้อนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ร้องมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาด
เบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายได้ เพราะประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 6 ให้นำประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ศาลฎีกาจึงมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อ
กฎหมายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 24

2. ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยข้อกฎหมายตามคำร้อง โดยไม่ต้องส่งให้คณะ
กรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้หรือไม่

ประเด็นข้อนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้อง โดยไม่ต้องส่ง
ไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย เพราะตามหลักกฎหมายทั่วไป ศาลมีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีจึงมีอำนาจหน้าที่พิจารณาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดจะใช้บังคับแก่คดีได้หรือไม่เพียงใด
ศาลย่อมมีอำนาจวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นๆ ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือไม่ด้วย
เว้นแต่จะมีบทกฎหมายใดโดยเฉพาะบัญญัติให้อำนาจนี้ไปตกแก่องค์กรอื่น ปรากฏว่าในระหว่าง
ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 มีผลใช้บังคับอยู่นั้น ได้มีประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
พ.ศ.2534 ซึ่งตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจแก
องค์กรใดเป็นผู้วินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไว้โดยเฉพาะ ส่วนที่รัฐ
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันบัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการ
รัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ก็หมายความว่าเฉพาะการ
วินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 เองหรือไม่
เท่านั้น คณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญจึงไม่มีอำนาจวินิจฉัยว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ขัด
หรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ซึ่งใช้บังคับในขณะที่ประกาศ รสช.

ฉบับที่ 26 มีผลใช้บังคับอยู่หรือไม่ด้วย การวินิจฉัยว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 หรือไม่ย่อมเป็นอำนาจของศาล

ประเด็นสุดท้ายที่ศาลฎีกาวินิจฉัยก็คือ ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 เป็นกฎหมายซึ่งมีโทษทางอาญาที่ใช้บังคับย้อนหลังหรือไม่

ศาลฎีกาวินิจฉัยประเด็นข้อนี้ว่า ประกาศ รสช. ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มาตรา 30 และเป็นกฎหมายซึ่งมีโทษทางอาญาที่ใช้บังคับย้อนหลัง เพราะประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 2 ให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ขึ้นมาเมื่ออำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยว่า นักการเมืองคนใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติและข้อ 6 ให้บรรดาทรัพย์สินที่ คตส. วินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบหรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินอันเป็นการลงโทษรับทรัพย์สินในทางอาญา จึงมีผลเป็นการตั้งคณะบุคคลที่มีใช้ศาลให้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเช่นเดียวกับศาล ย่อมขัดต่อประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญทุกฉบับมีบทบัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลและการตั้งศาลขึ้นมาใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลที่มีอยู่ตามกฎหมายจะกระทำมิได้ นอกจากนี้ทรัพย์สินของผู้ร้องที่ถูกยึดและตกเป็นของแผ่นดินตามคำวินิจฉัยของ คตส. เป็นทรัพย์สินที่ผู้ร้องได้มาหรือมีเพิ่มขึ้นก่อนที่ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 6 ใช้บังคับจึงเป็นการออกและใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญา ย้อนหลัง ไปลงโทษแก่ผู้ร้องซึ่งรัฐธรรมนูญทุกฉบับมีบทบัญญัติห้ามออกกฎหมายที่มีโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลัง เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันถือได้ว่าเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอีกประการหนึ่งด้วย เมื่อประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มาตรา 30 จึงใช้บังคับมิได้ และเป็นเหตุให้คำวินิจฉัยของ คตส.ที่อาศัยอำนาจตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ไม่มีผลบังคับต่อไปด้วย

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสามพระราชบัญญัติแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรการในการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 เป็นมาตรการทางอาญา กล่าวคือศาลจะมีคำสั่งให้รับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

เกี่ยวกับยาเสพติดได้ต่อเมื่อมีการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดก่อน ซึ่งจะพิจารณาว่าทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งถ้าหากไม่มีการลงโทษผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดไม่ว่าเพราะเหตุใดก็ตาม ศาลก็จะไม่พิจารณาทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป แม้จะ ได้รับความว่าทรัพย์สินนั้นได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ตาม

กรณีมาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 เป็นมาตรการทางแพ่ง โดยกำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ แล้วให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ส่วนกรณีการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 นั้นเป็นมาตรการในทางปกครอง กล่าวคือมิได้ผูกพันกับคดีอาญาแต่ใช้อำนาจของรัฐซึ่งเป็นฝ่ายปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย ให้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการร่ำรวยผิดปกติหรือทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน อีกทั้งยังเป็นผลให้สามารถให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินย้อนหลังได้ด้วย

เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติ จะเห็นว่ามาตรการในการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 จะมีผลในการบังคับใช้ทางกฎหมายได้ดีกว่าพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 และประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติดังกล่าว เพราะการรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้อำนาจแก่ศาลในการพิจารณาวินิจฉัยว่าทรัพย์สินนั้นได้มาจากการกระทำความผิดจริงหรือไม่ ถ้าได้ความว่าทรัพย์สินได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจริงจึงมีคำสั่งให้รับทรัพย์สินดังกล่าว ซึ่งถือเป็นมาตรการกั้นกรองอีกทางหนึ่งในการเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยยึดหรืออายัด แล้วให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล ให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และประกาศ รสช. ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งพระราชบัญญัติป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 และประกาศ รสช. ที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินดังกล่าว อาจเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

3.5 การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ความหมายของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการฯ ให้ความหมายของ "ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด" ไว้ว่า เงิน หรือทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและให้หมายความรวมถึงเงิน หรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้อำนาจเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวซื้อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้ทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิมไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพกี่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โอนไปเป็นของบุคคลอื่นหรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าจะ เป็นของบุคคลอื่นก็ตาม

3.6 ปัญหา ขอบเขตของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จะหมายความถึงเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ตั้งข้อหาเท่านั้นหรือไม่ และคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินจะมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดครั้งก่อนๆ ที่ไม่ได้ตั้งข้อหาได้หรือไม่

เนื่องจากมาตรา 19 ใช้ถ้อยคำแตกต่างจากมาตรา 20 โดยใช้คำว่า "----ทรัพย์สินของผู้ต้องหารายใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดยาเสพติด-----" ส่วนตามมาตรา 20 ใช้คำว่า "-----ทรัพย์สินใดของผู้อื่นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดผู้ต้องหา-----"

จากการประชุมสัมมนาทางวิชาการ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 วันที่ 18 กันยายน 2534 มีความเห็นดังนี้

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายนี้ ศาลจะสั่งริบได้ตามมาตรา 29 นั้น หมายถึง ทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีคำสั่งยึดหรืออายัดแล้วเท่านั้นหรือนอกจากเป็นทรัพย์สินที่มีคำสั่งยึดหรืออายัดแล้ว ยังต้องมีการตามยึดหรืออายัดนั้นได้จริงด้วย

หากมีผลการพิจารณาของที่ประชุมปรากฏว่าหมายถึง ทรัพย์สินที่มีคำสั่งยึดหรืออายัด
เท่านั้น เมื่อศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้นแล้วผู้ถูกตรวจสอบไม่ยอมส่ง ศาลจะสั่งให้นำทรัพย์สินนั้นมาส่งให้
ส่งไม่ได้ให้ชำระราคาทรัพย์สินนั้นโดยอนุโลมนำประมวลกฎหมายมาตรา 37 มาใช้ได้หรือไม่

ที่ประชุมมีมติในประเด็นแรกว่า ตามมาตรา 27 ระบุไว้ชัดเจนว่า ".....ทรัพย์สินที่
คณะกรรมการมีคำสั่งยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด
เกี่ยวกับยาเสพติด ก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น....." จึงไม่
จำเป็นต้องมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้มาก่อนศาลไต่สวน แต่อย่างไรก็ตามทรัพย์สินดังกล่าวต้องมีอยู่จริงและสามารถริบได้

ส่วนประเด็นที่ 2 ที่ประชุมมีความเห็นสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการริบทรัพย์สินตาม
พระราชบัญญัติฯ น่าจะนำมาตรา 37 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ฝ่ายที่ 2
เห็นว่าน่าจะเฉพาะการริบทรัพย์สินตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติฯนี้เท่านั้น

มติ ที่ประชุมยังไม่มีข้อยุติในประเด็นนี้

จากการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน บ.บ.ส. ครั้งที่ 1/2535
วันพุธที่ 8 มีนาคม 2535

ประเด็นนี้มีความเห็นของนักวิชาการออกเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายที่หนึ่ง มีความเห็นว่า ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดให้หมายความ
รวมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดครั้งก่อนๆ ด้วยซึ่งเป็นความเห็นอย่างกว้าง โดย
คำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ว่า ไม่ประสงค์ให้นักค้ายาเสพติดนำทรัพย์สินที่ได้มาจากการ
กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดครั้งก่อนๆ ไปกระทำความผิดได้อีกต่อไป หากตีความอย่างแคบว่า
หมายถึงเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ถูกฟ้องเท่านั้น จะทำให้เจตนารมณ์ใน
การร่างกฎหมายฉบับนี้ไม่สัมฤทธิ์ผล และนักค้ายาเสพติดยังมีกำลังทุนในการค้ายาเสพติดได้ต่อไป
ฝ่ายนี้มีเหตุผลสนับสนุนว่ากฎหมายฉบับนี้ไม่มีบทบัญญัติใดแสดงให้เห็นไว้ชัดเจนว่า ทรัพย์สินที่
เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดนั้นผูกอยู่กับข้อหา เช่น ตามมาตรา 29 วรรคสองพนักงานอัยการ
พิสูจน์แต่เพียงว่าทรัพย์สินที่จำเลยมีอยู่หรือได้มานั้นเกินกว่าฐานะ โดยไม่ต้องนำสืบให้เห็นว่าได้
มาจากการกระทำความผิดครั้งใด รวมทั้งกรณีจำเลยพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการ
กระทำความผิดตามมาตรา 29 (1) ก็ไม่ปรากฏชัดว่าไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดครั้งใด

ดังนั้น จึงแปลความได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวผูกอยู่กับการกระทำความผิดไม่ว่าที่ตั้งข้อหาไว้หรือไม่ก็ตามไม่ได้ผูกอยู่กับข้อหา

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด หมายความว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ตั้งข้อหาหรือที่ฟ้องเท่านั้น ซึ่งเป็นความเห็นอย่างแคบโดยมีเหตุผลว่า "ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด" ตามมาตรา 27 ถ้าตีความโดยเคร่งครัดแล้วต้องหมายความว่าเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ตั้งข้อหาเท่านั้น เพราะทรัพย์สินไปผูกอยู่กับข้อหาไม่ได้ไปผูกอยู่กับการกระทำ ดังนั้นถ้าความผิดใดที่ไม่ได้ตั้งข้อหาไว้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็ไม่อาจสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นได้

มติ ที่ประชุมเห็นด้วยกับฝ่ายที่สองให้ถือเอาการตีความอย่างแคบ ที่ว่าทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด หมายความว่าเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ตั้งข้อหาเท่านั้นดังนั้น ตามปัญหาคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินจึงไม่อาจสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่มีได้ตั้งข้อหาได้

3.7 กฎหมายนี้จะใช้ย้อนหลังไปรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดซึ่งได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้หรือไม่

จากการประชุมสัมมนาทางวิชาการ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 วันที่ 18 กันยายน 2534 ที่ประชุมมีความเห็นเกี่ยวกับมาตรการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้เป็น 3 แนวทาง

แนวทางที่ 1 เป็นมาตรการทางแพ่ง โดยเป็นการฟ้องตัวทรัพย์สินว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นจึงสามารถย้อนหลังไปใช้ เพื่อรับทรัพย์สินเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหา หรือผู้อื่นมีอยู่หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้

แนวทางที่ 2 เป็นมาตรการทางอาญา ไม่สามารถไปใช้ย้อนหลังไปใช้ เพื่อรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่นมีอยู่หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้ เนื่องจากขัดต่อหลักมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

แนวทางที่ 3 เป็นมาตรการพิเศษ โดยเป็นขบวนการทางแพ่งผสมกับกระบวนการทาง การปกครองหรือบริหาร โดยมีคณะกรรมการคอยกลั่นกรองตรวจสอบทรัพย์สินที่ต้องสงสัยว่า

เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายบริหารและเป็นกฎหมายพิเศษเพื่อปราบปรามยาเสพติด ฉะนั้นจึงสามารถย้อนหลังไปใช้รับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ผู้ต้องหาหรือผู้จำคุกอยู่หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายนี้ ใช้บังคับได้

มติ ที่ประชุมยังไม่มีข้อยุติในประเด็นข้อนี้

จากการประชุมครั้งนี้เนื่องจากยังไม่ได้ข้อยุติในเรื่องดังกล่าว จึงมีผลให้นำปัญหาเรื่องนี้เข้าที่ประชุมคณะที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน ป.ป.ส. ครั้งที่ 1/2535 วันพุธที่ 18 มีนาคม 2535 มีดังนี้

ฝ่ายที่หนึ่ง เห็นว่ากฎหมายนี้น่าจะย้อนหลังได้ เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายนี้ก็เพื่อรับทรัพย์สินของนักค้ายาเสพติดที่ได้มาจากการกระทำความผิดในครั้งก่อนๆ โดยอาศัยการกระทำความผิดครั้งหลังที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการตัดตอนกำลังของนักค้ายาเสพติดมิให้ค้ายาเสพติดอีกต่อไป หากตีความว่ากฎหมายนี้ย้อนหลังไปไม่ได้ ก็จะทำให้กฎหมายนี้โดยประสิทธิภาพลงและนักค้ายาเสพติดก็ยังสามารถนำทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดครั้งที่ผ่านๆ มาไปกระทำความผิดครั้งต่อไปได้อีก

ฝ่ายนี้อาศัยการตีความตามมาตรา 29 วรรคสอง เพื่อชี้ให้เห็นว่าเรื่องการรับทรัพย์สินเป็นข้อยกเว้นไม่อยู่ภายใต้หลักกฎหมายอาญา ไม่มีผลย้อนหลัง กล่าวคือหลักกฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลังใช้สำหรับการกระทำความผิด ส่วนเรื่องทรัพย์สินนี้มาตรา 29 วรรคสอง เปิดโอกาสให้พนักงานอัยการสามารถพิสูจน์ว่าจำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจึงเปิดโอกาสให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมาก่อน หลักกฎหมายอาญาดังกล่าวจึงไม่น่ามาครอบคลุมถึงกรณีทรัพย์สินตามกฎหมายนี้

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าการรับทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่งทางอาญา และเป็นเรื่องทางอาญา จึงต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังตามประมวลกฎหมายอาญา ฝ่ายนี้เห็นว่าตามมาตรา 29 วรรคสอง แม้น่าจะย้อนหลังไปได้แต่มาตรการนี้ก็จะต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง จึงไม่อาจตีความตามมาตรา 29 เพื่อให้ย้อนหลังได้

มติ ที่ประชุมเห็นด้วยกับความเห็นฝ่ายที่สอง ที่ว่ากฎหมายฉบับนี้ไม่อาจย้อนหลังไปรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดซึ่งได้มาก่อนวันที่กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับได้

3.8 ภาระการพิสูจน์

3.8.1 ภาระการพิสูจน์ทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

ก่อนที่ภาระการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินในชั้นศาลจะตกแก่จำเลย หรือผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินตามมาตรา 29 วรรคแรก พนักงานอัยการจะมีภาระการพิสูจน์ เพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด นั้นเพียงใด

ภาระการพิสูจน์ นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของมาตรการรับทรัพย์สินที่จะช่วยให้สามารถดำเนินการกับทรัพย์สินที่ได้มาผิดกฎหมายนี้ โดยไม่กระทบกระเทือนต่อผู้บริโภค

ในเรื่องภาระการพิสูจน์นี้ประเทศไทยใช้หลักกฎหมายซึ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเป็นหัวใจสำคัญ โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า เขาเป็นผู้กระทำความผิด ก่อนที่ภาระการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินในชั้นศาลจะตกแก่จำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สินตามมาตรา 29 วรรคท้าย กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีภาระในการพิสูจน์ เพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยนำสืบในสองประเด็น คือ

ประเด็นแรก แสดงให้ศาลเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำเลย กับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือจำเลยเกี่ยวข้อง หรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน

ประเด็นที่สอง แสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินที่จำเลยมีอยู่หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพโดยสุจริต

พนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินที่ขอให้ศาลรับนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างไร เพราะเป็นหน้าที่ของจำเลยหรือเจ้าของทรัพย์สินที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือตนเป็นผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ(มาตรา 29)

ในกรณีดังกล่าวมาแล้ว เรื่องการรับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติดซึ่งกำหนดให้ภาระการพิสูจน์เป็นของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีเหตุผล ดังนี้

(1) บางกรณีหรือการกระทำความผิดบางประเภท เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นการยากมากที่จะให้ผู้กล่าวหาพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เห็นได้ชัดเจนว่าทรัพย์สินรายการใด เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด ในเรื่องนี้จึงมีหลักกฎหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องผ่อนคลายนัยแก่กรณีของการพิสูจน์ลงบ้าง โดยกำหนดให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา เป็นผู้พิสูจน์เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน ทั้งนี้เพราะสังคมไม่พึงประสงค์ให้ผู้กระทำผิดรอดพ้น จากการถูกลงโทษ หรือได้รับประโยชน์จากการกระทำผิดนั้นเพราะความฉลาดของเขาหรือ ความล้าหลังของกฎหมาย

(2) เพื่อความสะดวกในการดำเนินการพิจารณา ได้มีหลักกฎหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับ กันว่าความผิดบางอย่างหาพยานหลักฐานลำบาก เนื่องจากผู้อยู่ในความรู้อันเป็นส่วนตัวของผู้กระทำ ความผิดเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น การที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งพิสูจน์อาจกระทำได้ยากหรือกรณีเป็นการ พันวิสัย โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดนั้นผู้ครอบครองย่อมทราบดีกว่าผู้อื่นว่าตน ได้ทรัพย์สินมาอย่างไร และอยู่ในฐานะที่จะแสดงหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ซึ่งถ้า ให้ผู้กล่าวหา หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นฝ่ายพิสูจน์แล้วก็จะเป็นการยากและพันวิสัยที่จะกระทำได้ เพราะพยานหลักฐานต่างๆ อยู่ในความรู้อันของผู้ครอบครองเท่านั้น โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มี ทางเข้าถึงพยานหลักฐานนั้นได้เลย

(3) การให้ภาระการพิสูจน์เป็นของผู้ถูกกล่าวหา เป็นไปตามหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับ ความน่าจะเป็นไปได้ของข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหา กล่าวคือเมื่อมีข้อเท็จจริงอันหนึ่งเกิดขึ้นแล้วโดย บกติกามีข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งเกิดขึ้นตามมาฝ่ายที่ปฏิเสธความเป็นไปได้นี้ จะต้องรับภาระในการ พิสูจน์ว่ามีได้เป็นเช่นนั้น เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 286 วรรค 2 บัญญัติว่า ผู้ใด ไม่มีปัจจัยอื่น อันปรากฏสำหรับดำรงชีพ หรือไม่มีปัจจัยอันเพียงพอสำหรับดำรงชีพ และ (1) ปรากฏว่าอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี หรือสมาคมกับหญิงซึ่งค้าประเวณีคนเดียวหรือหลายคนเป็น อาจฉะ ฯลฯ ให้ถือว่าผู้นั้นดำรงชีพอยู่จากรายได้ของหญิงในการค้าประเวณี เว้นแต่จะพิสูจน์ให้ เป็นที่พอใจได้ว่ามิได้เป็นเช่นนั้น

ดังนั้นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น คือ การอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี ซึ่งความเป็นไปได้ที่จะมีข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งตามมา คือการดำรงชีพอยู่จากรายได้ของหญิงผู้ค้าประเวณี ทั้งนี้ผู้กล่าวหาหรือโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ตามเงื่อนไขที่เข้าข้อสันนิษฐาน หรือมีข้อเท็จจริงอยู่ว่าจำเลยอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี หรือสมาคมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี ก็เข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมายหรือความเป็นไปได้ที่ให้ถือว่า จำเลยดำรงชีพจากรายได้ของหญิงซึ่งค้าประเวณี และกฎหมายกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่เป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานมาแสดง เพื่อพิสูจน์หักล้างว่าตนมิได้ดำรงชีพจากรายได้ของหญิงซึ่งค้าประเวณี ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องมีความผิดตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้กล่าวหาหรือโจทก์พิสูจน์ให้เข้าข้อสันนิษฐานไม่ได้ว่าจำเลยอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณีจำเลยก็ไม่ต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์

สำหรับคดียาเสพติดผู้ต้องหาในความผิดสำคัญ คือ ผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือครอบครอง เพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติด ย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะมีทรัพย์สินที่ได้มาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดนั้น ตามร่างกฎหมายจึงกำหนดให้ฝ่ายผู้กล่าวหาจะต้องบ่งชี้ว่าผู้ต้องหาทรัพย์สินเกินกว่าการประกอบอาชีพโดยสุจริตตามปกติ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดยาเสพติด จากนั้นผู้ต้องหาคดียาเสพติดจึงเป็นฝ่ายพิสูจน์หักล้างความเป็นไปได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดยาเสพติด ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานของประมวลกฎหมายอาญา ดังตัวอย่างที่กล่าวแล้ว

(4) พิจารณาตามหลักกฎหมาย จะพบว่าการมอบภาระการพิสูจน์ให้แก่เจ้าของทรัพย์สินนั้นไม่ขัดต่อหลักกฎหมายของไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาได้จากกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งได้กำหนดให้การพิสูจน์เป็นของจำเลย เช่นประมวลกฎหมายอาญามาตรา 210 เรื่องอั้งยี่ ซ่องโจร โดยสันนิษฐานว่าผู้ที่อยู่ในที่ประชุมอั้งยี่หรือซ่องโจร มีความผิดฐานเป็นอั้งยี่หรือซ่องโจร เว้นแต่ผู้นั้นจะได้พิสูจน์ว่าตนเข้าไปโดยไม่รู้ว่าเป็นที่ประชุมอั้งยี่หรือซ่องโจร พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ที่กำหนดให้ผู้อยู่ในวงการพนันพิสูจน์ว่าไม่ได้เล่นและพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มาตรา 21 ทวิ ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้ตกเป็นจำเลยต้องพิสูจน์ว่าได้ทรัพย์สินมาโดยชอบ

(5) เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย จากมตร้ายที่เกิดจากการ

กระทำความผิดบางประเภท เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดยิ่งกว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาว่าความผิดซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลและเป็นนโยบายทางอาญาของรัฐ ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม กล่าวคือหากไม่อาศัยหลักข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่าทรัพย์สินของผู้ต้องหา นั้น เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งจะต้องให้ผู้ต้องหา มีหน้าที่นำสืบแล้วกระทำการพิสูจน์เกี่ยวกับรายการทรัพย์สินนั้น ในเรื่องของพยานหลักฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินและการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้นจะตกอยู่แก่ฝ่ายโจทก์หรือผู้กล่าวหาตามหลักกฎหมายอาญาทั่วไป ซึ่งในที่สุดทรัพย์สินนั้นก็ไม้อาจถูกริบได้เนื่องจากโจทก์ไม่อาจพิสูจน์ได้ ทรัพย์สินนั้นก็จะเป็นปัจจัยในการค้า ยาเสพติดครั้งต่อไป ซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวมของประเทศ

กล่าวโดยสรุป ภาระการพิสูจน์ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดที่ฝ่ายจำเลย จะต้องนำสืบนั้น ไม่ขัดต่อหลักกฎหมายปัจจุบันดังกล่าวมาแล้ว

3.8.2 ภาระการพิสูจน์ทรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษาภาระการพิสูจน์ เพื่อรับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของประเทศสหรัฐอเมริกา⁴¹, อังกฤษ⁴², แคนาดา⁴³, ออสเตรเลีย⁴⁴, สิงคโปร์⁴⁵ และมาเลเซีย⁴⁶ จะเห็นได้ว่าการพิสูจน์ทรัพย์สินในคดีรับทรัพย์สินเริ่มต้นโดย เมื่อพนักงานอัยการมีเหตุอันควรเชื่อว่าบุคคลใดเป็นบุคคลที่ต้องรับผิด พนักงานอัยการจะทำคำร้องฝ่ายเดียวเสนอต่อศาลขอให้ศาลมีคำสั่งรับทรัพย์สินที่บุคคลนั้นถือครองอยู่ โดยพนักงานอัยการมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีขอบด้วยกฎหมาย เมื่อศาลได้สวนคำร้องของพนักงานอัยการแล้ว หากศาลเห็นว่า

41 ประเทศสหรัฐอเมริกา ดูหน้า 119

42 ประเทศอังกฤษ ดูหน้า 130

43 ประเทศแคนาดา ดูหน้า 138

44 ประเทศออสเตรเลีย ดูหน้า 143

45 ประเทศสิงคโปร์ ดูหน้า 148

46 ประเทศมาเลเซีย ดูหน้า 156

ทรัพย์สินใดๆ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่ระบุไว้ในคำร้องของพนักงานอัยการ เป็นทรัพย์สินที่มีขอบด้วยกฎหมาย ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินนั้น เว้นแต่ในกรณีที่ทรัพย์สินของบุคคลที่สามและบุคคลนั้นได้อ้างว่าทรัพย์สินตามที่ระบุไว้ในคำพิพากษาเป็นทรัพย์สินที่มีขอบด้วยกฎหมาย หรือตนรับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน

จะเห็นได้ว่าภาระการพิสูจน์เพื่อริบทรัพย์สินของต่างประเทศนั้นตกอยู่กับโจทก์โดยพิสูจน์ว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินนั้นได้มาจากการกระทำความผิดก็เพียงพอที่ศาลจะนำมาพิจารณาว่าจะสั่งริบหรือไม่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับภาระการพิสูจน์เพื่อริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 แล้ว แม้กฎหมายจะบัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือตนเป็นผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือทางกุศลสาธารณ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่จำเลย แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติภาระการพิสูจน์ก็ต้องตกอยู่กับพนักงานอัยการโจทก์อยู่ดี กล่าวคือในเบื้องต้นต้องพิสูจน์เพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ว่าจำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน และทรัพย์สินที่จำเลยมีอยู่หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพโดยสุจริต นอกจากนี้พนักงานอัยการโจทก์ยังจะต้องสืบพยานแก่สงฆ์หน้า ไปด้วยว่า ทรัพย์สินนั้นต้องได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ถ้าหากไม่สืบพยานสงฆ์หน้าไว้หรือสืบพยานไม่ได้ตามนั้นก็จะมีโอกาสสืบพยานแก้ตัวอีกแล้ว ทำให้เห็นได้ว่าพนักงานอัยการโจทก์ต้องนำสืบพิสูจน์เพื่อริบทรัพย์สินนั้นสองบทบาทในเวลาเดียวกัน ซึ่งต่างกับการให้ภาระการพิสูจน์แก่โจทก์ฝ่ายเดียวตามหลักทั่วไป ซึ่งโจทก์มีโอกาสถามตั้งได้อีก หลังจากที่ย้ายจำเลยได้ถามค้านเรียบร้อยแล้ว ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 907/2529 ระหว่าง พนักงานอัยการ ผู้ร้อง และนายบุญธรรม ทองไข่มุกต์ ผู้คัดค้าน เรื่องพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตามมาตรา 27 ตีไว้บัญญัติว่า "บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่า เป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ

ตามมาตรา 21 ทวิ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ....." ตามบทบัญญัติดังกล่าวนั้นศาลจะสั่งให้รับทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นของแผ่นดินได้ ก็ต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่รั่วรัวขึ้นโดยผิดปกติ และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่อาจพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่า ได้ทรัพย์สินนั้นในทางที่ชอบเท่านั้น หากคำร้องของผู้ร้องฟัง ไม่ได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่รั่วรัวขึ้นโดยผิดปกติ เสียแต่ในเบื้องต้นแล้ว ศาลก็ไม่อาจสั่งให้ทรัพย์สินนั้นเป็นของแผ่นดินได้ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินหา ต้องพิสูจน์ว่า ได้ทรัพย์สินนั้นมาทางที่ชอบไม่

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าจริงๆ แล้วในเรื่องการหลักการระงับการพิสูจน์ให้แก่จำเลยนั้นแม้จะเป็นลักษณะ เข้าข้อสันนิษฐานของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้วให้จำเลยสืบหักล้าง แต่ในที่สุดก็ใช้ไม่ได้ผล เพราะพนักงานอัยการโจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์เหมือนเดิมและอาจจะหนักกว่าเดิม เพราะกฎหมายให้ออกาสืบพยานได้ครั้งเดียว ไม่มีโอกาสสืบพยานแก้ตัวอีกแล้ว ทำให้เห็นว่าประชาชนน่าจะได้รับความคุ้มครองมากขึ้น และได้รับความคุ้มครองมากกว่าต่างประเทศอีกด้วย

3.9 การขอคืนทรัพย์สิน

กรณีทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือริบไว้ นั้น ไม่ว่าจะอยู่ในระหว่างการยึดของเจ้าพนักงาน หรืออยู่ในระหว่างการดำเนินพิจารณาตีของศาล หรือศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สิน หรือในกรณีทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินโดยบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ซึ่งบางครั้งทรัพย์สินที่ยึดไว้ นั้นแท้จริงแล้วผู้กระทำความผิดมิได้เป็นเจ้าของหรือมีกรรมสิทธิในทรัพย์สินที่ยึดหรือริบเลย ดังนั้นผู้เขียนจะกล่าวถึงการที่รับทรัพย์สินในกรณีที่มิได้ตัวผู้กระทำความผิด การกำหนดให้ทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดิน และวิธีการคืนทรัพย์สิน ดังนี้

3.9.1 การรับทรัพย์สินและการคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

(1) การกำหนดให้ทรัพย์สินที่อยู่ในเกณฑ์ถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ทรัพย์สินหาหรือมีไว้เป็นความผิด จะต้องมีการริบเสมอไม่ว่าจะเป็น

ของผู้กระทำความผิดและจะมีผู้ถูกส่งโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นในการตีพิมพ์การกระทำ ความผิดและมีการนำตัวผู้ถูกส่งสัยฟ้องศาล แม้ว่าจะปรากฏว่าจำเลยที่ถูกฟ้องมิใช่ผู้กระทำความผิด ศาลก็มีคำพิพากษาให้ริบเฮโรอันของกลางได้ (ฎีกาที่ 2221/2521)

ข้อสังเกต ถ้ากรณีดังกล่าวจับผู้ใดไม่ได้เลยโดยได้แต่ของกลางทิ้งอยู่ ดังนั้นจะมีการฟ้องร้องต่อ ศาลให้ริบได้อย่างไร เพราะการฟ้องคดีอาญาจะต้องมีตัวจำเลยมาฟ้อง (ไม่ว่าในที่สุดจะเป็นผู้ ทำผิดจริงหรือเป็นแต่ผู้ต้องสงสัยก็ตาม) และการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญาจะต้อง กระทำต่อหน้าจำเลยเสมอตาม มาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจสั่งให้ริบตามที่กฎหมาย บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวได้อีกด้วยคือ

(1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

(2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยการกระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำ ความผิด

มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่ บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำ ความผิด

มาตรา 35 ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษา ให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้

มาตรา 36 ในการนี้ที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของ เจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็น ใจด้วยในการกระทำความผิดก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงอยู่ในความครอบครอง

ของเจ้าพนักงาน แต่ค่าเสนาของเจ้าของที่แท้จริงนั้นต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่
คำพิพากษาถึงที่สุด

จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินที่จะตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 มีดังนี้คือ

ก. ทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด กรณีนี้ตัวทรัพย์สินมีสิ่งผิด
กฎหมาย แต่การลงโทษรับทรัพย์สินเป็นไปเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น ปืนที่ใช้ฆ่าคน และ
บางกรณีเป็นไปเพื่อตัดโอกาสมิให้นำไปใช้กระทำความผิดอีกประการหนึ่งด้วยเช่น กุญแจมือ ฯลฯ
ตามมาตรา 33 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ข. ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด กรณีนี้เป็นการมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดโดย
ตรงมิให้ได้ประโยชน์ใดๆ ไปจากการกระทำความผิดของตนเช่น เงินที่ได้จากการค้ายาเสพติด
หรือจากการรับจ้างขนของหนีภาษี ตามมาตรา 33 (2) แห่งประมวลกฎหมายอาญา

สำหรับกรณีการรับทรัพย์สินข้อนี้ เนื่องจากเป็นไปได้ว่าทรัพย์สินที่เอามาใช้หรือมีไว้
เพื่อใช้หรือได้มาจากการกระทำความผิด อาจเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีใช้ของผู้กระทำความผิด
มาตรา 33 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญาจึงวางบทยกเว้นไว้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวจะไม่รับ
หากเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด นั้นด้วย

อนึ่ง โทษรับทรัพย์สินตามมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้น แท้จริงเป็นเรื่อง
ทรัพย์สินที่เรียกเอา หรือให้กันในการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือให้ในการจงใจให้บุคคลกระทำ
ความผิด ทรัพย์สินเหล่านี้ อาจเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือได้มา จากการกระทำความผิดตามมาตรา 33
แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้อยู่แล้ว แต่ที่มาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติเฉพาะ
ขึ้นอีกก็เพื่อบังคับให้มีการรับทรัพย์สินทั้งสิ้น ไม่ให้ศาลใช้ดุลพินิจอย่างกรณีมาตรา 33 เท่านั้น ข้อ
แตกต่างที่มีลักษณะเฉพาะคงที่แต่ความในตอนท้ายของมาตรา 34(2) สำหรับทรัพย์สินที่ให้เป็น
"รางวัล" ในการที่บุคคลได้ทำผิดเท่านั้นที่จะถือว่าเป็นเรื่องพิเศษ เพราะการให้ทรัพย์สินหลังจาก
กระทำความผิดแล้วนั้นไม่เป็นความผิด ไม่เข้าข่ายประเภทที่เป็นการใช้ในการกระทำความผิดหรือได้
มาจากการกระทำความผิด กรณีนี้จึงถือได้ว่าเป็นโทษรับทรัพย์สินพิเศษจากบทลงโทษต่างๆ ที่มี
กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว

หลังจากนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งให้รับทรัพย์สินต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วตาม (1)-(3) ให้
ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน (ตามมาตรา 35)

(3) การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือ ทรัพย์สินที่จะขอคืนจากการถูกยึดหรือรับนั้นต้อง เป็นกรณีการรับทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 เท่านั้น เพราะทรัพย์สินที่รับตามมาตรา 32 นั้นเป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะผิดอยู่ในตัวเองซึ่งจะขอคืนไม่ได้ หรือตามพระราชบัญญัติหรือกฎหมาย อื่นๆ ซึ่งมิใช่เป็นการรับตามมาตรา 33 และมาตรา 34 แล้วก็จะร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือรับ นั้นไม่ได้เช่นกัน เนื่องจากทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 นั้นโดยสภาพแล้วเป็นทรัพย์สิน ที่ใช้ประโยชน์ทั่วไป แต่ผู้กระทำความผิดได้นำเอาทรัพย์สินเหล่านั้นไปใช้กระทำความผิด เช่น นำรถยนต์ไปใช้ขนเฮโรอีน เป็นต้น

(4) ผู้ขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือรับจะต้องเป็นเจ้าของที่แท้จริง กล่าวคือเฉพาะผู้มี กรรมสิทธิ์เท่านั้น

(5) การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือยึดไว้ ตามมาตรา 36 บัญญัติให้หมายความถึงกรณีที่ ทรัพย์สินถูกเจ้าพนักงานยึดไว้เป็นของกลาง และของยังคงอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน เช่น จับของมาไม่ได้ หรืออยู่ในมือของคนอื่นโดยเจ้าพนักงานไม่ได้มอบหมายไว้ ก็ไม่ใช่กรณีที่ ต้องมาขอคืนตามมาตรา 36 นี้ เป็นเรื่องที่ต้องพิพากษาในชั้นบังคับคดีกันต่อไป

(6) การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือรับ ในทางปฏิบัติการร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกศาล พิพากษาให้รับอาจร้องขอต่อศาลที่มีคำพิพากษาในคดีอาญาที่ให้รับทรัพย์สินนั้นเอง โดยพิสูจน์ว่าตน เป็นเจ้าของที่แท้จริงและมีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1257/2480 , คำพิพากษาฎีกาที่ 740/2497 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1264/2522)

ข้อสังเกต การร้องขอคืนทรัพย์สินจะร้องต่อศาลใดนี้ไม่มีตัวบททางวิธีพิจารณาโดยแจ้งชัด อาจมี ปัญหาว่าหากไปร้องขอต่อศาลอื่นที่ทรัพย์สินซึ่งถูกยึดส่งไปเก็บรักษาอยู่จะกระทำได้ หรือไม่อย่างไร เพราะในอีกแง่หนึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับตัวทรัพย์สิน ดังนั้นหากมีโอกาสไปร้องขอต่อศาลได้หลายแห่ง ต่างกรรมต่างวาระกันได้ความสับสนในการพิจารณาอาจเกิดขึ้นได้ เพราะศาลที่รู้ข้อเท็จจริงใน ส่วนวนคดีอาญา เดิมเป็นอย่างดีย่อมเหมาะสมที่จะ เป็นผู้พิจารณามากที่สุด เพื่อตรวจสอบว่าเจ้าของ ทรัพย์สินได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการคืนทรัพย์สินตาม มาตรา 154 แห่งพระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2510 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 ก็มีหลักให้รวมคดีขอคืนทรัพย์สินไว้ในคดีที่ฟ้องให้ลงโทษคดีอาญาด้วย โดยกำหนดให้

มีการประกาศโฆษณา และผู้ขอคืนจะต้องร้องขอต่อศาลชั้นต้นที่พิจารณาดีอาญาก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งคงมีผลในทางป้องกันเจ้าของที่รู้เห็นเป็นใจมิให้หลบเลี่ยงไปร้องขอเอาภายหลังที่เชื่อมั่นว่าตนพ้นจากการช่วยผู้จะถูกฟ้องคดีอาญาไปแล้ว

(7) ระยะเวลาที่ร้องขอมีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งตามมาตรา 36 บัญญัติว่า "คำสั่งของเจ้าของที่แท้จริงจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันพิพากษาถึงที่สุด" กล่าวคือ เจ้าของที่แท้จริงจำต้องร้องขอภายในหนึ่งปีนับแต่วันพิพากษาถึงที่สุดนั้น ก็เฉพาะเมื่อเจ้าพนักงานยึดของกลางไว้แต่แรกแล้วเท่านั้น ถ้าเจ้าพนักงานไปยึดของกลางมาได้ภายหลังที่ศาลพิพากษาให้ริบเกินหนึ่งปีแล้วก็จะร้องขอคืนไม่ได้

การกำหนดให้ทรัพย์สินที่อยู่ในเกณฑ์ถูกริบตกเป็นของแผ่นดินนั้น นอกจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาแล้วก็ยังมีมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์วางหลักทั่วไปไว้ว่า บรรดาทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดและได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลให้ตกเป็นของแผ่นดิน "ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด โดยถ้าเป็นกรณีไม่ทราบตัวเจ้าของก็ให้ผ่อนเวลาออกไปเป็นห้าปี" ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าบทบัญญัตินี้จะนำมาปรับใช้ได้เพียงใดและมีประสิทธิภาพหรือไม่ ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 807/2478 จำเลยถูกฟ้องฐานลักทรัพย์ ทางพิจารณาไม่มีพยานหลักฐานพอฟังว่าจำเลยทำผิดลักทรัพย์ แต่ศาลวินิจฉัยว่าในกรณีนี้เมื่อยังไม่ปรากฏตัวเจ้าของทรัพย์สินอันแน่นอนศาลอาจมอบให้โจทก์ (รัฐโดยกรมอัยการ) เป็นผู้จัดการเก็บรักษาไว้เพื่อคืนแก่เจ้าของแท้จริงได้ตามมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จากคำพิพากษาดังกล่าวทำให้เห็นเจตนารมณ์ได้ว่ามาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นบทบัญญัติให้รัฐรักษาทรัพย์สินไว้เพื่อคืนแก่เจ้าของเท่านั้น จนเมื่อเจ้าของไม่มารับคืนจึงให้ตกแก่แผ่นดิน แต่มิใช่บัญญัติให้อำนวยการริบทรัพย์ให้เกิดผล และในชั้นนี้ผู้มาขอคืนหากไม่เห็นด้วยกันก็ต้องฟ้องเป็นคดีกันต่อไปทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดยังมีได้ตกเป็นของรัฐโดยคำพิพากษาให้ริบ ดังนั้น หากจะนำมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ก็จะ เป็นเพียงผลโดยอ้อมเท่านั้นว่าในที่สุดอาจตกเป็นของรัฐ เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งหากไม่มีผู้มาขอคืน อนึ่งบทบัญญัติมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็ยังมีความไม่แน่ชัดเป็นแนวทางของการใช้ที่ดีพอ

โดยในกรณีมีคำพิพากษาของศาลว่ามีการกระทำความผิด และศาลเป็นผู้สั่งให้ส่งไว้ในความดูแลของรัฐบาลย่อมเป็นที่แน่ชัดว่าอาจนามาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้นมาใช้ได้แต่ในกรณีไม่มีคดีในศาล "การส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาล" นั้น ไม่น่าจะจะต้องมีพิธีการอย่างไรและจะเริ่มนับแต่เมื่อใดเพราะของกลางในคดีก็ยึดอยู่ จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ที่ต้องสงสัยหรือจนกว่าตามหาผู้ทำผิดมาสอบสวนไม่ได้จนล่วงเลยอายุความอาญา โดยสรุปบทบัญญัติมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิใช่เป็นบทบัญญัติจะอำนวยความสะดวกให้การรับทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา เกิดผล

เมื่อเปรียบเทียบการรับทรัพย์สินในกรณีไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดนั้น ได้มีกฎหมายบางฉบับวางวิธีการเฉพาะขึ้น เช่น มาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2497 ได้กำหนดให้สิ่งที่ยึดไว้ตกเป็นของแผ่นดินหากไม่มีเจ้าของร้องขอคืนภายในหกสิบวันสำหรับยานพาหนะที่ใช้ในการกระทำความผิด และสามสิบวันสำหรับสิ่งอื่นๆ โดยนับแต่วันที่มีการยึดและตามมาตรา 15 เบญจ แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 ที่กำหนดให้มีการประกาศหาตัวเจ้าของในหนังสือพิมพ์ หากไม่มีผู้ไปขอรับภายในสามสิบวันให้ของกลางตกเป็นของแผ่นดิน กรณีนี้จึงเป็นหนทางหนึ่งและเป็นขั้นตอนเพื่ออำนวยความสะดวกในการรับทรัพย์สิน โดยเฉพาะ เพราะปรากฏว่าผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดจริงๆ จะไม่กล้าเสนอตัวมาขอรับเอาทรัพย์สินคืนแทนที่จะถือทรัพย์สินไว้รอการคืนตามหลักปกติของมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(8) การพิสูจน์ทรัพย์สินที่ขอคืนตามมาตรา 36 นั้นผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงจะต้องพิสูจน์ว่า "ตนมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด" เนื่องจากการรับทรัพย์สินเป็นโทษชนิดหนึ่ง การลงโทษต้องลงโทษเฉพาะผู้กระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นถ้าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่ไม่ได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด หรือเจตนากระทำความผิดศาลก็จะรับไม่ได้ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่มีสิทธิติดตามหรือใช้สอยทรัพย์สินที่ตนเองมีกรรมสิทธิ

3.9.2. กรณีคืนทรัพย์สินที่ตกเป็นของกองทุนตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

1. มาตรา 32 ในกรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง

ผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสิ้นสุดลง ส่วนทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏตัวเจ้าของที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น ถ้าไม่มีผู้ใดมาขอรับคืนภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง ให้ตกเป็นของกองทุน

ในกรณีที่ไม้อาจดำเนินคดีได้ภายในสองปีนับแต่วันที่การกระทำความผิดเกิด และไม่อาจจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ให้ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นตกเป็นของกองทุน แต่ถ้าไม้อาจดำเนินคดีต่อไปได้ เพราะเหตุที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใดถึงแก่ความตาย ให้ทรัพย์สินตกเป็นของกองทุน เว้นแต่ภายในสองปีนับแต่วันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นถึงแก่ความตาย และทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นได้ทรัพย์สินดังกล่าวมาโดยสุจริตและมีคำตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ ก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น

กรณีทรัพย์สินตกเป็นของกองทุนโดยไม้อ่านกระบวนการศาลมี 3 ประการ คือ

1.1 ตามมาตรา 32 วรรคแรก ในกรณีที่มูลค่าสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใดมี 2 กรณีคือ ประการแรก อัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ประการที่สอง ศาลพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด (จะเห็นได้ว่าผู้ต้องหา นั้นใช้กับอัยการไม่ใช่ใช้กับศาล ถ้ายกฟ้องศาลต้องยกฟ้องจำเลย) ทั้งสองประการให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสิ้นสุดลง รวมทั้งทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่ถูกยึดไว้ด้วย โดยต้องคืนทรัพย์สินนั้น แต่วรรคหนึ่งตอนท้ายบอกไม่ต้องคืนก็ได้ ถ้าไม่ปรากฏตัวเจ้าของหรือไม่มีเจ้าของมาขอรับคืนภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่มูลค่าสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือพิพากษายกฟ้อง ทรัพย์สินกลุ่มนั้นก็ตกเป็นของกองทุนโดยไม่ต้องผ่านคำพิพากษาของศาล ในวรรคนี้มีปัญหา 2 ประการคือ

(1) ผลในทางกฎหมายโดยเด็ดขาด คือแม้เจ้าของจะไม่ได้ยื่นคำร้องขอเลย เช่น เจ้าของไม่ทราบเรื่องไม่ได้ยื่นคำร้องเข้ามาผลก็ยุติไปถึงเขาด้วยหรือว่า เจ้าของยื่นเข้ามา และไม่สามารถแสดงได้ว่าตนไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่คดีอาญายกฟ้องไปแล้ว ก็ยุติเหมือนกัน

(2) เหตุยกฟ้องนั้นอาจเกิดขึ้นหลายเหตุก็ได้ อาจจะยกฟ้องในเนื้อหาความผิดก็ได้ หรืออาจจะยกฟ้องด้วยเหตุทางการผิดพลาดของอัยการเองเช่นการเขียนฟ้องไม่ได้ลงลายมือชื่อโจทก์ก็ดี หรือขาดองค์ประกอบความผิดก็ดี ศาลยกฟ้องไปก็เข้ามาตรานี้เหมือนกัน ซึ่งเป็นผลทางกฎหมายโดยอัตโนมัติไปเลย

ทั้งสองกรณีที่ทรัพย์สินตกเป็นของกองทุนถ้าเจ้าของจริงๆ มาร้องขอคืนหลังจากที่พ้นกำหนดหนึ่งปีตามมาตรา 32 วรรคหนึ่งแล้วจะขอได้หรือไม่กฎหมายไม่มีบัญญัติไว้

1.2 กรณีตามมาตรา 32 วรรคสอง มีอยู่ 2 กรณีคือ

(1) ประการแรก เป็นกรณีที่ไม้อาจดำเนินการได้ภายในสองปีนับแต่วันที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นและไม่อาจจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ คือกรณีที่ตำรวจพบการกระทำ ความผิด แต่ผู้ต้องหาหลบหนีอยู่แล้วจับตัวไม่ได้ภายในสองปีนับแต่วันที่การกระทำความผิดเกิด ประการที่สอง กรณีที่ไม่สามารถจับจำเลยได้ (กรณีนี้อาจเป็นกรณีที่จำเลยหลบหนีในชั้นศาล ถ้าเป็นชั้นอัยการ คือ ผู้ต้องหา) เพราะหลบหนีอยู่จับไม่ได้โดยให้ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นตกเป็นของกองทุน ไม่มีการรับซึ่ง เป็นเรื่องไม่ผ่านการตรวจสอบทางศาลเพราะไม่มีคำพิพากษาให้รับ จึงเป็นเรื่องที่ห้ามมาตรการ อยู่ว่าถ้าหลบหนีอยู่จะหาอย่างไร ให้ทรัพย์สินตกเป็นของกองทุน ปัญหาอยู่ที่การจับตัวผู้ต้องหา มาภายในสองปีไม่ได้เป็นความผิดของใคร หรือถ้าต่อมาเกิดจับผู้ต้องหาหรือจับตัวจำเลยได้แล้วทาง อัยการเกิดสั่งไม่ฟ้องคดี ทรัพย์สินที่ตกเป็นของกองทุนโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการศาลนั้นถ้าเป็น ของผู้ต้องหาก็กังพอไหว แต่ถ้าเป็นของบุคคลอื่น ซึ่งตามมาตรา 32 วรรคสอง เขาไม่มีสิทธิมา ขอคืนจะหาอย่างไร

(2) ไม่ใช่กรณีหลบหนีแต่เป็นเรื่องที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตาย ให้ทรัพย์สินตกเป็น ของกองทุน เว้นแต่ภายในสองปีนับแต่วันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นถึงแก่ความตาย และทายาทของ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ตายนั้น สามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้มาโดยสุจริตหรือมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี ก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นแก่ทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ซึ่งเป็นเรื่องให้สิทธิแก่ทายาทของผู้ต้องหา หรือจำเลย แต่ในมาตรานี้ไม่ได้เขียนว่าแล้วบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่

เป็นบุคคลที่ถูกยึดทรัพย์ร่วมด้วยเป็นเจ้าของจริงๆมาขอคืน จะมาร้องขอคืนจากศาลได้หรือไม่ จะขอคืนได้โดยวิธีใดเพราะกฎหมายไม่มีบัญญัติไว้

2. การคืนของกลางต่างๆ ไม่ได้บัญญัติในเรื่องชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าเสื่อมราคาไว้ด้วย ในกรณีที่ส่งคืนของให้มัน เช่นศาลพิพากษายกฟ้องก็ดี หรืออัยการอาจสั่งไม่ฟ้องก็ดี หรือหายามาขอคืนที่หลังไม่มีเรื่องการเสื่อมสภาพ เสื่อมราคา ค่าเสียหาย ซึ่งตามหลักของความเป็นธรรมแล้ว ถ้ายึดไว้แล้วปรากฏว่าไม่ใช่ ถ้าเกิดเขาเสียหายมาค่าเสื่อมราคาจะชดใช้ในมาตราใดเท่าใด มีแต่ที่บัญญัติไว้ที่เดียวคือ ยึดไว้ชั่วคราวแล้วทางราชการเอาไปใช้ เวลาคืน ก็ให้ชดใช้ราคาในกรณีที่มีความเสียหาย หรือชดใช้ค่าเสื่อมราคาให้เขาด้วย

3.10 ความซ้ำซ้อนของกฎหมาย

การที่รัฐสภาตรากฎหมายออกมาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ดังที่มีกฎหมายหลายฉบับที่จะใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งอาจเกิดปัญหาในเรื่องความซ้ำซ้อนของกฎหมาย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายมักเลือกปฏิบัติตามกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่มากกว่า หรือกฎหมายที่ให้หลักประกันความมั่นคงต่อตำแหน่งหน้าที่มากกว่า ก่อให้เกิดการหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายบางมาตราบางฉบับ จึงอาจมีปัญหว่า กฎหมายบางมาตรา บางฉบับ มิได้ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติเท่าที่ควร ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวดังนี้

3.10.1 ความซ้ำซ้อนในพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

มาตรา 6 ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้น

- (1) สนับสนุนหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด
- (2) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่หรือวัตถุใดๆ เพื่อประโยชน์ หรือให้ความสะดวกแก่การกระทำความผิด หรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ

(3) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ที่ประชุม ที่พำนักหรือที่ซ่อนเร้นเพื่อช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกแก่ผู้กระทำความผิด หรือเพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดพ้นจากการถูกจับกุม

(4) รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อันใดจากผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์หรือให้ความสะดวกแก่การกระทำความผิด หรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ

(5) ปกปิด ซ่อนเร้นหรือเอาไปเสียซึ่งยาเสพติดหรือวัตถุใดๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิด

(6) ชี้แนะ หรือติดต่อบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิด

ผู้ใดจัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ที่พำนักหรือที่ซ่อนเร้น เพื่อช่วยบิดา มารดา บุตร สามี หรือภรรยาของตนให้พ้นจากการถูกจับกุม ศาลจะไม่ลงโทษผู้นั้นหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

มาตรา 8 ผู้ใดสมคบโดยการตกลงกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้นั้นสมคบกันกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าได้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เพราะเหตุที่ได้มีการสมคบกันตามวรรคหนึ่ง ผู้สมคบนั้นต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ทั้งสองมาตรามีเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายที่เหมือนกัน กล่าวคือ เพื่อนำตัวการใหญ่หรือนายทุนที่อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ส่วนในการดำเนินการจับกุมและแจ้งข้อหาในความผิดฐานสนับสนุนมาตรา 6 และ ความผิดฐานสมคบตามมาตรา 8 นั้นก็ต้องผ่านการอนุมัติจากเลขาธิการ บ.ป.ส. ก่อนตามมาตรา 14 ผู้เขียนเห็นว่าความผิดฐานสมคบตามมาตรา 8 นั้นเป็นความผิดที่บัญญัติไว้กว้างขวางมาก รวมทั้งครอบคลุมความผิดฐานสนับสนุนตามมาตรา 6 นี้ด้วย อีกทั้งความผิดฐานสนับสนุนเองนั้นก็ยังมีบัญญัติไว้ตามมาตรา 86 แห่งประมวลกฎหมายอาญาแล้วด้วย ซึ่งมองไม่เห็นความแตกต่างของกฎหมายทั้งสองมาตรานี้

3.10.2 ความซ้ำซ้อนของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด

ความซ้ำซ้อนของกฎหมายนั้นอาจทำให้เป็นปัญหาในทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้ เช่น

ความซ้ำซ้อนในเรื่องการยึดทรัพย์สินที่ได้ใช้ มีไว้เพื่อใช้ หรือที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2519

มาตรา 14 เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ให้กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการ และเจ้าพนักงานมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปในเคหสถาน สถานที่ใดๆ หรือยานพาหนะใดๆ ในเวลากลางวัน ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกเพื่อตรวจค้น ยึดหรืออายัดยาเสพติดที่มีไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือจับกุมบุคคลใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติดซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือบุคคลที่จะถูกจับได้หลบซ่อนอยู่ในเคหสถานหรือสถานที่นั้น ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าหากไม่ดำเนินการในทันที ยาเสพติดนั้นจะถูกโยกย้ายหรือบุคคลที่หลบซ่อนอยู่จะหลบหนี ก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลากลางคืน ภายหลังพระอาทิตย์ตกได้

(2) ค้นเคหสถาน สถานที่หรือบุคคลใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติด ซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ยึดหรืออายัดยาเสพติดหรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่ได้ใช้ หรือที่จะใช้ในการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

2. พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

มาตรา 102 บรรดา ยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ประเภท 2 ประเภท 4 หรือประเภท 5 เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ หรือวัตถุอื่นซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้รับเสียทั้งสิ้น

มาตรา 49 ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปในเคหสถาน สถานที่ใดๆ หรือยานพาหนะใดๆ ในเวลากลางวัน ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกเพื่อตรวจค้น ยึด ยาเสพติดให้โทษที่มีไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติดให้โทษซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าหาก

ไม่ดำเนินการในทันที ยาเสพติดให้โทษนั้นจะถูกโยกย้ายหรือทำลายก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลา
กลางคืนภายหลังพระอาทิตย์ตกได้

(2) คดีสถาน สถานที่หรือบุคคลใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติด
ให้โทษซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ยึดยาเสพติดให้โทษหรือทรัพย์สินอันใดที่ได้ใช้ หรือที่จะ
ใช้ในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้หรือที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ฯลฯ

3. พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.
2534

มาตรา 25 เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาและตรวจสอบทรัพย์สิน ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน
ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรรมการ อัยการและเลขาธิการ มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1)

(2)

(3) เข้าไปในเคหสถาน สถานที่ หรือยานพาหนะใดที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามี
การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือมีทรัพย์สินตามมาตรา 22 ซุกซ่อนอยู่เพื่อทำการตรวจค้น
หรือเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ยึด หรืออายัดทรัพย์สิน ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์
ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าหากไม่ดำเนินการในทันทีทรัพย์สินนั้นจะถูก
ยกย้าย ก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลากลางคืน

ฯลฯ

มาตรา 30 บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินอันใด
ที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด
หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีนั้น เพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินตาม
วรรคหนึ่ง เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประกาศหนังสือพิมพ์รายวัน
ที่มีจำหน่ายแพร่หลายในท้องถิ่นอย่างน้อยสองวันติดกัน เพื่อให้บุคคลซึ่งอาจอ้างว่าเป็นเจ้าของ
ทรัพย์สินมายื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้ไม่ว่าในคดีดังกล่าว
จะปรากฏตัวบุคคลซึ่งอาจเชื่อได้ว่าเป็นเจ้าของหรือไม่ก็ตาม

ในกรณีที่ไม่มิผู้ใดอ้างเป็นเจ้าของก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หรือคำสั่ง หรือในกรณีที่ปรากฏตัวเจ้าของ แต่เจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีโอกาสทราบ หรือไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิด และจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าว ได้เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันแรกของวันประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันตามวรรคสอง และในกรณีนี้ให้นำมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

ทั้งสามพระราชบัญญัติที่กล่าวมานั้นในทางปฏิบัติแล้วการปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่นั้น ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 มาตรา 14 และพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มาตรา 102 และมาตรา 49 หรือพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 มาตรา 30 ความผิดอื่นที่ไม่ใช่ความผิดฐานสนับสนุนการกระทำความผิด หรือความผิดฐานสมคบตามมาตรา 6 และมาตรา 8 ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เจ้าหน้าที่สามารถทำการยึดทรัพย์สินนั้นได้เลย ถ้าหากมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเกิดขึ้น ซึ่งกรณีนี้ก็เป็นาการกระทำความผิดกรรมเดียวแต่เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายถึงสามฉบับ เพราะเจ้าหน้าที่สืบสนว่าจะปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายฉบับใดจึงจะแน่ใจว่าปฏิบัติหน้าที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าหากเจ้าหน้าที่จะต้องจับกุมและแจ้งข้อหาในความผิดฐานสนับสนุนการกระทำความผิด และความผิดฐานสมคบแล้ว จะต้องผ่านการอนุมัติจากเลขาธิการ ป.ป.ส. ก่อนอันอาจทำให้เกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติ จึงทำให้เจ้าหน้าที่หลีกเลี่ยงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายฉบับนี้

นอกจากนี้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 และพระบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 นั้นขึ้นอยู่กับสำนักงาน ป.ป.ส. ผู้บังคับใช้กฎหมายนั้นเป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ส.แต่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ขึ้นอยู่กับกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งผู้บังคับใช้กฎหมายก็ต้องใช้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. และเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงสาธารณสุขแต่งตั้ง ซึ่งทำให้กฎหมายไม่เป็นเอกภาพ เจ้าหน้าที่ต้องแยกหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายแต่ละฉบับ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของกฎหมายแต่ละฉบับก็เป็นเจ้าหน้าที่คนละกลุ่มทำให้สิ้นเปลืองเจ้าหน้าที่